

NARSİSİZM İLE UTANÇ VE SUÇLULUK İLİŞKİSİ: SİSTEMATİK BİR DERLEME

Ebru TEKÇE¹, Yusuf BİLGE²

ÖZ

Bu derlemenin temel amacı, narsisizm ile utanç ve suçluluk duyguları arasındaki ilişkiyi gözden geçirmek ve bu duyguların narsisizmin kırılgan ve büyüklenmeci boyutları ile ilişkisinin birbirinden farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaçla Scopus, ProQuest, Pubmed, Science Direct, Taylor and Francis, Wiley, Web of Science ve Ebsco-Host veri tabanlarında (narsisizm OR narsisistik kişilik bozukluğu) AND (utanç OR suçluluk) anahtar kelimeleri kullanılarak 2000 ile 2022 yılları arasındaki çalışmalar taranmıştır. Tarama sonucunda toplam 718 çalışmaya ulaşılmış olup 32 çalışma değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirilen çalışmaların %56.3'ü (n=18) yalnızca utanç duygusunun, %6.3'ü (n=2) yalnızca suçluluk duygusunun ve %37.5'i (n=12) her iki duygunun birlikte narsisizm ile ilişkisini ele almaktadır. Çalışma sonuçları bir arada incelendiğinde kırılgan narsisizm ile utanç duygusu arasında tüm çalışmalarda pozitif yönlü anlamlı bir ilişki mevcut olduğu ancak kırılgan narsisizm ile suçluluk duygusu arasında ve büyüklenmeci narsisizm ile utanç ve suçluluk duyguları arasında farklı çalışmalarda birbirinden farklı sonuçlar elde edildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Kırılgan Narsisizm, Büyüklenmeci Narsisizm, Utanç, Suçluluk

THE RELATIONSHIP BETWEEN NARCISSISM, SHAME, AND GUILT: A SYSTEMATIC REVIEW

ABSTRACT

The main purpose of this review is to examine the relationship between narcissism and feelings of shame and guilt, and to investigate whether these feelings differentiate between the vulnerable and grandiose dimensions of narcissism. To achieve this goal, a comprehensive search was conducted in databases including Scopus, ProQuest, PubMed, Science Direct, Taylor and Francis, Wiley, Web of Science, and Ebsco-Host using the keywords "(narcissism OR narcissistic personality disorder) AND (shame OR guilt)" for studies published between 2000 and 2022. A total of 718 studies were identified through the search, of which 32 studies were included for evaluation. Among the evaluated studies, 56.3% (n=18) focused solely on shame, 6.3% (n=2) focused solely on guilt, and 37.5% (n=12) examined the relationship between both emotions and narcissism. The collective analysis of the studies revealed a consistent positive association between vulnerable narcissism and shame, whereas mixed findings were observed regarding the relationship between vulnerable narcissism and guilt, as well as between grandiose narcissism and feelings of shame and guilt.

Key Words

Grandiose Narcissism, Vulnerable Narcissism, Shame, Guilt

¹Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, e-mail: ebru.tekce@izu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5147-0502

²Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, e-mail: yusuf.bilge@izu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2754-9119

Alıntılama: Tekçe, E., Bilge, Y. (2023). Narsisizm ile utanç ve suçluluk ilişkisi: Sistemantik bir derleme. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 7(13), 43-73.

Giriş

Nemesis tarafından lanetlenerek ava çıktığı bir gün susuzluğunu gidermek için yaklaştığı su birikintisinde kendi yansımasını görerek kendisine âşık olan ve kendi yansımasından gözlerini alamadığından açlık ve susuzluktan ölen Narcissus'un mitolojik öyküsünden esinlenerek tanımlanan narsisizm, literatürde ilk defa 1898 yılında Havelock Ellis tarafından benliğin cinsel nesne olarak görüldüğü otoerotizm kavramını ifade etmek için kullanılmış ve kişinin kendisine duyduğu aşk ve hayranlığı, kendini büyük görme gibi tutumları ifade etmektedir (Akgün ve Uysal, 2019). Freud (1914) narsisizmi insanın gelişim sürecinin doğal bir bölümü olarak değerlendirmiş ve narsisizmi birincil ve ikincil narsisizm olarak ele almıştır.

Sağlıklı bir kişilik için narsisizm, belli bir düzeyde gereklidir (Lieberman, 2014). Narsisizmin eksikliği bireyin kendini değersiz, yetersiz, sevmeye değer olmayan biri gibi hissetmesine neden olurken fazlalığı ise bireyin kendinden başkasını düşünmeyen büyüklenmeci bir kişiliğe dönüşmesine neden olabilmektedir (Lieberman, 2014). Uygun düzeydeki bir narsisizm özdeğeri düzenlemekte, kendine güven ve kendini iyi hissetme şeklinde deneyimlenen bir kendilik tatminini kapsamakta ve başkalarına da uygun oranda önem verilmesini içermektedir. Normal düzeydeki bir narsisizm sadece kendisiyle ilgilenen, empati içermeyen, benmerkezci bir hale dönüştüğünde ise patolojik boyuta geçmektedir.

Bir tanı olarak narsisizm ilk defa 1980 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nın (DSM) III. baskısına dâhil edilmiştir. Eksen II bozuklukları arasında yer alan Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB), DSM-5'te eksen yapısının değişmesiyle birlikte boyutsal bir açıdan ele alınmıştır. DSM-5'e göre (2013) NKB; özel, biricik ve eşsiz olduğu duygusu, sınırsız başarı, güç ve güzellik vb. beklentilere ait grandiyöz fanteziler, haklılık iddiası, empatiden yoksun olma ve kendi çıkarları için başkalarını kullanma ile karakterizedir. Masterson'a göre DSM'nin narsisistik bozukluk tanımında ortaya koyduğu özellikler yetişkin bir insanda patolojiktir, ancak yeni yürümeye başlayan ve "dünyayla bir aşk ilişkisi" içerisinde olan bir çocuk için son derece uygundur (Masterson ve Lieberman, 2004, s.64). Yeni kazanılmış bu güçle birlikte çocuk iki ayağının üzerinde durabilmekte, özgürce dünyayı keşfedebilmekte, bir nevi bastırılmaz bir coşku ve büyüklük duygusu yaşamaktadır. Bu dönemde annenin çocuğa ikmal görevi görmesi ve çocuğun gerçek başarılarını uygun aynalama tepkileri ile karşılama kapasitesi, çocuğa normal hayal kırıklıklarına tepkilerinde kendi büyüklenmeciliğini ayarlaması için yeterli libidinal desteği sağlar. Anne burada yetersiz kaldığında, çocukla uyum sağlayamadığında ise aynalama kusurlu ve eksik olacak ve çocuğun büyüklenmeciliğini herhangi bir ayarlama yapmadan olduğu gibi muhafaza etmesine neden olacaktır.

DSM her ne kadar narsisizmin büyüklenmeci özelliklerine yoğunlaşmış olsa da narsisizm literatürü incelendiğinde yalnızca büyüklenmeci bir narsisizmden bahsedilmediği görülmektedir. Wright, O'Leary ve Balkin (1989) iki tür narsisistik işlev bozukluğu arasında ayırım yapmıştır: Birinde, bireyler daha büyük bir utancın eşlik ettiği bilinçli olarak düşük bir benlik saygısı yaşarlar; diğesinde ise bireyler herhangi bir utanç deneyimini reddederken bilinçli olarak yüksek bir benlik saygısı yaşarlar. Broucek (1991) "utanmadan kendini yücelten ve görünüşte

utanmaz" olan narsisizmin "çatışmasız egoist tipini" ve düşük benlik saygısı ve "sık utanç deneyimlerine karşı kırılabilirlik" gösteren "dissosiyatif tipini" tanımlamıştır. Wink (1991) de benzer şekilde, teşhirci, saldırgan ve başkalarının ihtiyaçlarına saygısız bir bireyi tanımlayan "açık" narsisizm ile çekingen, sosyal olarak savunmasız ve aşağılayıcı deneyimlere karşı hassas bir bireyi tanımlayan "gizli" narsisizm kavramlarını ortaya koymuştur. Patolojik narsisizm farklı kuramcılar tarafından birçok farklı sınıflandırmaya ayrılmış olsa da güncel literatürde en temelde "büyüklenmeci narsisizm" ve "kırılabilir narsisizm" olmak üzere iki narsisizm türünün dikkat çektiği görülmektedir.

Lieberman büyüklenmeci narsisistin ve kırılabilir narsisistin gelişiminde farklı öykülerden bahsetmektedir (Masterson ve Lieberman, 2004, s.117). Büyüklenmeci bir narsisistin gelişim öyküsünde çocuğunu kendi büyüklenmeciliğinin bir uzantısı olarak gören anne ve/veya baba mevcuttur. Anne-baba bu durumda kendi beklentilerini çocuğa yansıtır ve çocuk da bu yansıtma aracılığıyla sevildiğini ve hayran olduğunu hisseder. Ancak bu koşulda gerçek kendilik yeraltına inmekte ve çocuğun sahte kendiliği aynalanarak yüzeyde kalmaya devam etmektedir. Gerçek kendilik ne zaman yüzeye çıksa hor görülme, küçümseme, alay edilme, utanç ve tasvip edilmemeyle karşılaşır. İdealize edilen çocuk yalnızca ebeveynlerin bu beklentilerini karşılayabildiğinde onay ve ilgi görebilmektedir. Bu nedenle çocuk, kendiliğinin annesiyle bağ kurabilecek yönlerini öne çıkarmaktadır. Bu şekilde gelişen büyüklenmeci bir narsisistin sahte kendiliği sürekli olarak annenin beklentilerini ve yansıtmasını tatmin edecek şekilde davranarak anneden aynalama elde etme amacı etrafında yapılaşmıştır. Kırılabilir bir narsisistin gelişim öyküsünde ise iki farklı senaryo ihtimali mevcuttur. Bunlardan ilkinde çocuk gerçek kendiliğini gösterdiğinde üstü kapalı veya doğrudan hor görülme, aşağılanma ve küçümsemeyle karşılaşır, bu durum çocuğun büyüklenmeciliğini yok etmez ancak saklamayı öğretir, çocuk anne ve babayla kendi önemini azaltarak ve aşırı tevazu göstererek iletişim kurar. İkinci bir senaryoda ise çocuk anne ve babaya tapar, onlara hayranlık duyarsa sevinecek ve bakım görecektir. Bu her iki senaryoda da muhtemel sonuç çocuğun anneyi ve babayı idealize ettiği ve kendiliğini yok ettiği kırılabilir narsisist kişilik bozukluğudur. Masterson'ın gizli narsisistik bozukluk olarak tanımladığı bu yapıda narsisistik hasta kendi büyüklenmeci isteklerini inkâr etmektedir. Ancak bu kendini hiçe sayma görüntüsünün altında zamanında asla gösterilememiş, dolayısıyla ayarlanması da öğrenilmemiş çocuksu bir büyüklenmecilik yatmaktadır.

Her iki narsisizm türünde de büyüklenmecilik temel bir noktada yer almakta ve büyüklenmeci bir narsisist kendine yatırım yaparak bu büyüklenmeciliği doyurmaktadır. Ancak kırılabilir bir narsisist ise kendine yönelik bu büyüklenmeci düşüncelerinden dolayı utanç duymakta bu nedenle diğer bir kişiyi idealize ederek "tüm güçlü bir öteki"ne yatırım yaparak büyüklenmeciliğini bu yolla tatmin etmektedir. Bu tip narsisist hastaların kıskançlık ve özsaygı eksikliği hissetme ihtimalleri daha yüksek ve depresyona girmeye de daha eğilimlidirler (Masterson ve Lieberman, 2004, s.114). Tracy ve arkadaşları (2012) patolojik narsisizmle ilişkili temel işlev bozukluğun, kişiye kendini geliştirme deneyimleri araması için enerji veren yoğun onaylanma ve takdir edilme ihtiyaçlarıyla ilgili olduğunu ve kişiliğin normal yönleri olan bu ihtiyaç ve güdülerin aşırı olduklarında ve

bozulmuş düzenleme kapasiteleri ile birleştiklerinde patolojik hale geldiğini belirtmişlerdir. Bireylerin kendilerini olumlu bir ışık altında görmek için çabalamaları ve başarılar ve rekabetçi zaferler gibi kendini geliştirme deneyimleri aramaları normaldir. Çoğu birey bu ihtiyaçlarını etkili bir şekilde yönetebilir, kabul edilebilir yol ve bağlamlarda tatmin arayabilir ve hayal kırıklıkları yaşandığında benlik saygısını, olumsuz duyguları ve kişilerarası davranışları düzenleyebilir. Bunun aksine, patolojik narsisizm, onaylanma ve takdir edilme ihtiyaçlarını yönetme ve tatmin etme becerisinde bozulmayı içerir; öyle ki, kendini geliştirme neredeyse her durumda öncelikli bir hedef haline gelir ve uyumsuz yollarla ve uygunsuz bağlamlarda aranabilir. Bu durum, hayatın ve ilişkilerin günlük iniş çıkışlarına karşı hassasiyeti arttırmakta ve benlik saygısı, duygu ve davranışların düzenlenmesini de bozmaktadır. Dışsallaştırma eğiliminde olan ve davranışları hakkında çok az içgörü sahibi olan büyüklenmeci bir narsisist öfke, manipülatiflik, kişilerarası güç ve kontrol arayışı, pişmanlık duymama, abartılı özdeğer ve ayrıcalık duyguları ile karakterizedir; buna karşılık görkemli bir benlik duygusunu tutarlı bir şekilde sürdürmeyen kırılğan narsisist ise savunmaları başarısız olduğunda narsisistik yaralanma, utanç, endişe, depresyon ve yetersizlik duyguları hissetmektedir (Tracy vd., 2012).

Utanç ve Suçluluk Duyguları

Kişinin özdeğerlendirmelerine ilişkin kendilik bilincine dayalı duygular olan utanç ve suçluluk birbirinden ayrı, ancak ilişkili kavramlardır. Kavramsal olarak utanç, süperego içinde tarihsel olarak ihmal edilmiş bir yapı olan ego-ideali ile ilişkilendirilmiştir. Freud (1914), "Narsisizm Üzerine" adlı makalesinde, egoyu izleyen ve onu ideal bir standartla karşılaştıran bir zihin ajanı olduğu fikrini öne sürmüştür. 1921 yılında, Grup Psikolojisi ve Ego Analizi'nde bu kavramı daha da geliştirmiş ve ego ile ideali arasındaki ilişkinin olumlu ve ödüllendirici yönünü vurgulamış, ancak bu kavramı tam olarak geliştirememiştir (Wright vd., 1989). Bunun yerine, içselleştirilmiş ebeveyn yasaklarının rolüne belirgin bir vurgu yaparak süperegoyu ödipal evrenin mirasçısı olarak vurgulamaya başlamıştır. Bu yasakların ihlali, egonun suçluluk duygusu şeklinde saldırıya uğramasına yol açmıştır. 1953 yılında ego-ideali kavramını ele alan ve bunu utanç deneyimiyle ilişkilendiren Piers ve Singer utanç duygusunu ego-idealine uygun yaşayamama olarak açıkça tanımlamışlar ve süperegoya ait olan suçluluk duygusundan ayırmışlardır (Wright vd., 1989). Suçlulukta genellikle bir yasayı ihlal söz konusudur. Akhtar (2013) da suçluluğu kuralların ihlal edilmesi ya da ihlal etme düşüncesinin yarattığı huzursuz edici deneyim olarak tanımlamaktadır. Suçluluk duygusunda üstbenliğin yargılayıcı bölümü etkinken utanç duygusu ise benlik idealine erişememeyle ilişkilidir. Bir diğer ifadeyle suçluluk ego ile süperego arasındaki çatışmadan, utanç ise ego ile ego ideali arasındaki gerilimden kaynaklanmaktadır (Piers ve Singer, 1953; akt. Tangney ve Dearing, 2002).

Utanç etik veya sosyal açıdan yargılanabilecek bir eylemde bulunmak veya düşlemekle ilgili bir suçluluğu da içerebilir. Ancak burada utancı suçluluktan ayıran fark, suçluluk duygusu yapılan eyleme yönelikken, utanç duygusunun ise benliğe yönelik olmasıdır. Aynı ihlal karşısında suçluluk duyan bir kişi "Bu yaptığım çok hatalı ve kabul edilemezdi" diye düşünürken utanç duyan bir kişi ise "Ben bunu nasıl yaparım? Asla kabul edilemeyecek bir insanım" şeklinde

düşünmektedir. Utanç duygusu “onaylanmakla ilgili ıstıraplı bir yoksunluğu” ifade etmektedir (Molinari, 2022). Utanç duygusunu “saklanma ihtiyacı ve görülme arzusu” olarak nitelendiren Resneck-Sannes’a göre (2019) utanç duyan kişi bir yandan kusurlarının görülme ihtimalinden dolayı saklanma, gözden ırak olma ihtiyacı hissederken diğer yandan benliğinin onaylanması arzusuyla görülmek istemektedir. Utanç yaşayan kişi bir nevi “tanınma özlemi ile görülme arzusu arasında sıkışıp kalmaktadır” (Kilborne, 2002; akt. Kazancıoğlu, 2022). Williams (1993, akt. Rustin, 2022) utanç ve suçluluğun fenomenolojisini tartıştığı çalışmada utançta bir tür küçülme hissi hatta yok olma arzusunun olduğunu dile getirirken suçluluğun ise insanın bir türlü sırtından atamadığı bir yük duygusu içerdiğini belirtmiştir. Utanç duygusunda kişi, saklamaya çalıştıklarının başkaları tarafından görülebileceği korkusuyla giderek küçülüp ortadan kaybolma arzusu yaşarken, suçlulukta tam tersine gizlenme değil itirafta bulunma, yapılan hatayı/ihlali/yanlışını ortaya serme bu duygunun etkisini azaltabilmektedir. Dolayısıyla suçluluk duygusunda kişi ceza ve kefaret vasıtasıyla bu duygudan kurtulabilirken utanç ise daha benliğe yapışmış bir duygu olduğundan kurtulabilmesi daha zor görünmektedir.

Erikson (1977) utancın gelişimsel olarak suçluluktan önce geldiğini ileri sürmektedir. Psikososyal gelişim kuramına göre iki ile üç yaşları arasında artık yürümeye, daha özerk hareket etmeye yönelik bir itki duymakta ancak bu özerklik çabası aile tarafından reddedildiğinde utanç duygusu oluşmaktadır. Erikson bir sonraki evrede 3-6 yaşları arasında girişkenliğe karşı suçluluk duygusunun oluştuğunu öne sürmektedir. Bu dönem Freud’un psikoseksüel kuramında ödipal döneme denk düşmektedir ve süperego da ödipal dönemde oluşmaktadır. Bu dönemde çocukta daha bütünleşmiş bir benlik bulunmakta ve çocuk preödipal döneme göre daha ayrılmış durumda olup benliği ile davranışı ayırt edebilecek düzeydedir. Bu nedenle suçluluk duygusu benliğe değil davranışa odaklanır. Bu gelişimsel süreçten de anlaşılacağı üzere utanç daha çok “olmak”la ilgiliyken, suçluluk ise “yapmak”la ilgilidir (Hirsch, 2008). Davranışa odaklanan suçluluk, bireyi neden olduğu zararı onarması için motive eder. Öte yandan utanç, eleştiri nesnesi olarak benliği hedef alır ve böyle bir odaklanma bireyi çaresiz ve onarıcı eylemlerde bulunma konusunda pasif bırakır, çünkü kişi benliğine odaklanarak ve onun kusurları hakkında endişelenerek hiçbir şeyi onaramaz.

Narsisizmde Utanç ve Suçluluk Duyguları

Pek çok yazar utancın narsisizmde "kilit taşı duygulanım" olduğunu iddia etmektedir (Malkin vd., 2011). Örneğin Broucek (1982, akt. Malkin vd., 2011), "*Utanç deneyimlerinin benlik duygusunun sessiz otomatik işleyişini bozduğunu ve bu nedenle utancın narsisizm rahatsızlıklarında temel hoşnutsuzluk biçimi olarak kabul edildiğini*" söylemiştir.

Kohut (1966, 1972; akt. Uji vd., 2012), bir nesnenin onay ve beğenisinin eksikliğinin, başka bir deyişle bir anne figürü tarafından reddedilme deneyiminin, bireyi narsisistik gerilimini hafifletmede başarısızlığa ittiğini ve sonuç olarak acı verici bir utanca neden olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Uji ve arkadaşları (2009) yüksek anne reddi ve ilgisizliği algısına sahip bireylerin utanca eğilimli olduğunu göstermiştir. Bazı araştırmacılar narsisistik kişiliğin kökeni olarak ebeveynlerin çocuklarına aşırı değer vermesini ve onlardan gerçekçi olmayan

taleplerde bulunmasını vurgulamaktadır (Millon, 2011; Tracy vd., 2009). Çocuğun bu beklentileri karşılayamaması, reddedilme deneyimine yol açar. Millon (2011) çocukluk döneminde narsisistlerin "Ebeveyn özlemlerini yerine getirmeye hizmet ettiklerini, ebeveynlerinin karşılıksız yüceltme arzularına hizmet ettiklerini ve otantik bir benlik duygusu geliştirmek için gerekli olan gerçek duygusal kabulü sağlayamadıklarını" yazmıştır. Goren (1995, akt. Uji vd., 2012), narsisistik bir bireyin benliğinin bazı kısımlarının önemli diğerleri tarafından tanınmadığını veya onaylanmadığını; bu nedenle, bu bireylerin yetişkin olduktan sonra bile kişisel ilişkileri yoluyla dışsal doğrulamaya ihtiyaç duyduklarını öne sürmektedir.

Theodore Millon (2011), utanç ve suçluluk duygusunun gelişimini tartışırken, ebeveynlerin beklentilerini karşılayamamanın aileye karşı işlenen suçlar olarak yorumlanabileceğine inanmıştır. Her eksiklik için eleştirilmenin sonucu, utanç ve suçluluk duygusuyla dolu bir kimliğin gelişmesidir. Lieberman'ın (Masterson ve Lieberman, 2004, s.117) narsisistik bir hastanın gelişim süreci hatırlandığında hem anne ve babası tarafından idealize edilen büyüklenmeci narsisistte hem de anne ve babasını idealize eden kırılğan narsisistte ebeveynlerin bu beklentilerini karşılayamamanın yoğun suçluluk ve utanç duyguları yaratacağı düşünülebilmektedir. Ancak kırılğan narsisist bu utanç duygusunu kabul ederek bilinçli bir düzeyde yaşarken, büyüklenmeci narsisist ise sıklıkla bu duyguyu bastırma yoluna gitmektedir. Öyle ki bazı yazarlar büyüklenmeciliğin özellikle utanca yönelik bir savunma olabileceğini ifade etmektedir (Schloenber ve Berenbaum, 2012; Wright vd., 1989). Benzer şekilde Kohut da (1971, akt. Schloenber ve Berenbaum, 2012) büyüklenmeci kendini sunma tarzının benlik saygısına yönelik hakaretlere ve bunun sonucunda ortaya çıkan hoş olmayan duygulara karşı bir savunma olduğunu ileri sürmektedir.

Yapılan araştırmalar utancı bastırma konusunda muhtemelen en yetenekli olan büyüklenmeci narsisistlerin bile bu olumsuz benlik temsillerinin etkisine karşı savunmasız olduğunu göstermektedir (Tracy vd., 2012). Horvath ve Morf (2009) büyüklenmeci narsisistlerin potansiyel bir ego tehdidini temsil eden kavramları (örneğin "başarısızlık") çok kısa bir süre için görmelerinin ardından gösterilen olumsuz benlikle ilgili kavramlarda (örneğin "değersizlik") otomatik bir uyanıklık gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmada ayrıca büyüklenmeci narsisistlerin başlangıçta artan uyanıklığın ardından, kendileriyle ilgili bu olumsuz kavramları (ve muhtemelen bunlarla ilişkili utancı) daha sonra bastırdıkları bulunmuştur.

Verilen bu bilgiler doğrultusunda bu derleme çalışmasının hedefi narsisizm ile utanç ve suçluluk duygularının ilişkisine ışık tutmak ve bu ilişkilerin özellikle kırılğan narsisizmde ve büyüklenmeci narsisizmde nasıl farklılaştığını ampirik verilerle ortaya koymak olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Derlemede yer alacak çalışmaların seçimi sistematik derlemelerin raporlanmasında kullanılan Sistematik Derleme ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri'ne (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses=PRISMA) uygun olarak yürütülmüştür (Moher vd., 2009). Bu amaçla derlemenin gerekçesi doğrultusunda dâhil etme ve dışlama kriterleri,

tarama yapılacak veri tabanları, anahtar kelimeler ve yıl aralığı belirlenmiş olup PRISMA akış şeması çerçevesinde çalışmaların seçimi yapılarak bu aşamalar Şekil 1’de gösterilmiştir.

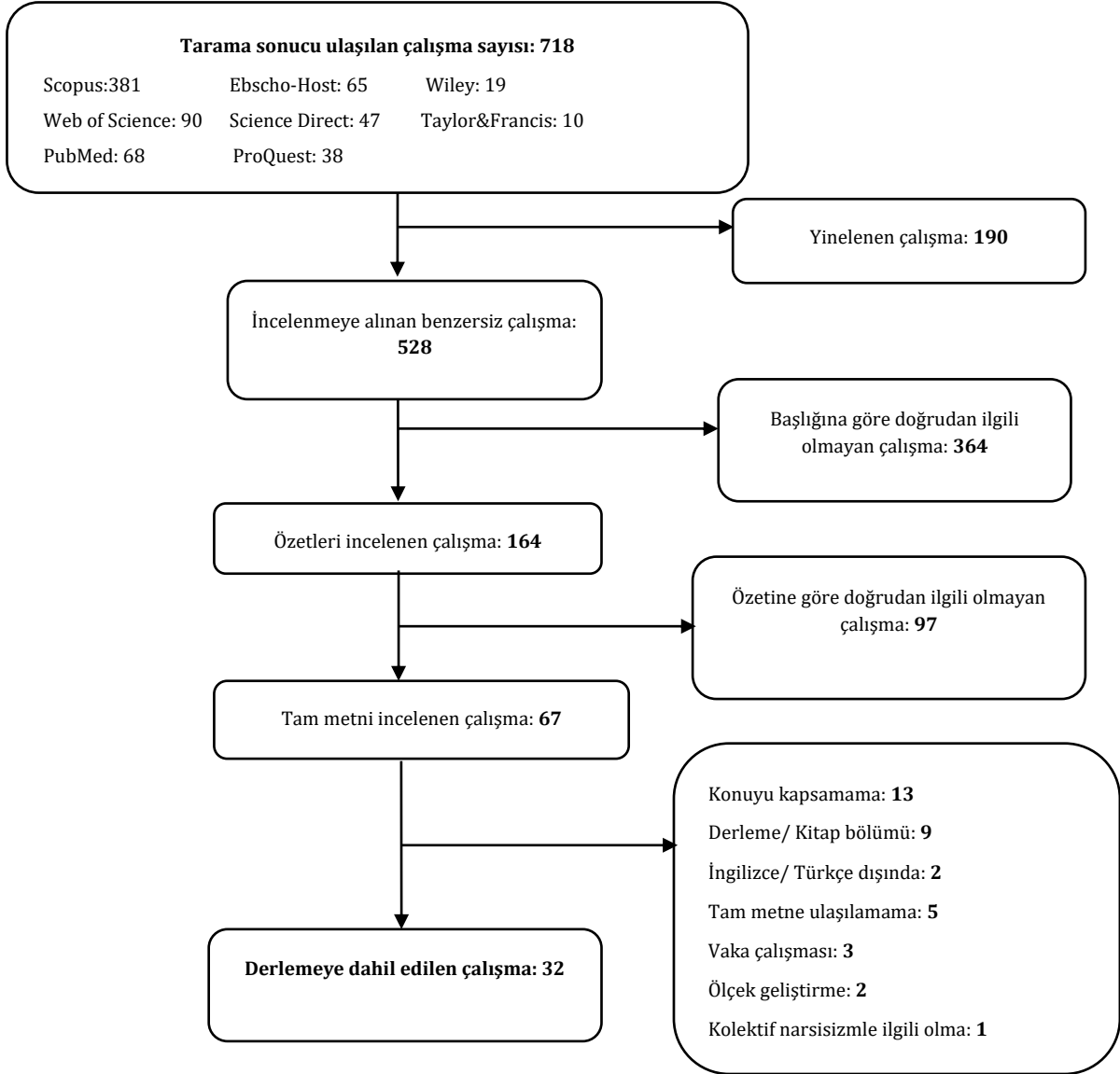
Çalışmanın amacı doğrultusunda anahtar kelimeler; “narsisizm (narcissism), narsisistik kişilik bozukluğu (narcissistic personality disorder), utanç (shame) ve suçluluk (guilt) olarak belirlenmiştir. Aramada kullanılacak veri tabanları Scopus, ProQuest, PubMed, Science Direct, Taylor & Francis, Wiley, Web of Science ve Ebsco-Host olarak belirlenmiş olup 23.10.2022 tarihinde arama gerçekleştirilmiştir. Arama terimleri (narsisizm OR narsisistik kişilik bozukluğu) AND (utanç OR suçluluk) olarak girilmiş ve makalelerin başlık, özet ve anahtar kelimelerinde ilgili terimler 2000 ile 2022 yıllarını kapsayacak şekilde aranacak şekilde tarama yapılmıştır. Aynı aramanın terimlerin İngilizce karşılıkları ile de yapılmasının ardından tarama süreci tamamlanmıştır. Ulaşılan ilişkisel çalışmalar ve karşılaştırma çalışmaları derlemeye dâhil edilmiştir.

Çalışmanın dışlama kriterleri 2000-2022 yılları arasında yazılmamış olma, Türkçe veya İngilizce dilleri dışında yazılmış olma, tam metne ulaşılamama, iki kez listeye girme, derleme türünde yazılmış olma, konu ile ilgili olmama veya çalışmanın konu kriterlerini tam olarak karşılamama ve bireysel değil kolektif narsisizm hakkında yazılmış olma olarak belirlenmiştir. Bu kriterler doğrultusunda toplamda 718 çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan bu kaynakların künye bilgileri Mendeley programına yüklenerek programın araçları kullanılarak tekrar eden 190 çalışma çıkarılarak eleme sonucunda 528 benzersiz çalışma elde edilmiştir.

Kalan çalışmaların öncelikle başlıkları çalışmanın konu kapsamı bağlamında değerlendirilmiş olup 364 çalışma başlığı açısından konuyla ilgili olmama gerekçesiyle çalışmadan çıkarılmıştır. Özetlerin değerlendirildiği ikinci aşamada elde kalan çalışmaların özetleri incelenmiş olup çalışmanın konusu açısından kapsayıcı olmadığı anlaşılan 97 çalışma derlemeden çıkarılmıştır. Kalan 67 çalışmanın tam metinleri incelenerek 13’ü konuyu tam olarak kapsamaması, 9’u derleme veya kitap bölümü olması, 2’si İngilizce veya Türkçe dilleri dışında yazılmış olması, 5’ü tam metne ulaşılamama, 3’ü vaka çalışması olup utanç veya suçluluk duygularını kapsamaması, 1’i kolektif narsisizmle ilgili olması ve 2’si narsisizm hakkında ölçek geliştirme çalışması olması ancak utanç veya suçluluk duygularını kapsamaması dolayısıyla çalışmadan çıkarılmıştır. Dışlama kriterleri dâhilinde yer alan tüm çalışmaların çıkarılmasının ardından sistemantik derlemede incelenecek çalışmaların sayısı 32 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Dışlama kriterlerinde yer alan çalışmaların elenmesiyle birlikte 2000-2022 yılları arasında Türkçe veya İngilizce dillerinde yazılmış, konu bakımından derlemenin amaçlarıyla örtüşen ve empirik veriler sunan 32 çalışma sistemantik derlemeye dâhil edilmiştir. Bu çalışmalar Tablo 1, 2 ve 3’te yıllara göre sıralanarak özetlenmiştir.

Şekil 1. PRISMA Akış Şeması

Çalışmaların Desenleri ve Konuları

Derlemeye dâhil eden çalışmaların 26'sı (%81.3) makale, 5'i (%15.7) tez ve 1'i (%3.1) kongre bildirisinden oluşmaktadır. Çalışmaların 27'sinde (%84.4) ilişkisel desen kullanılırken 3'ünde (%9.4) karşılaştırma çalışmasından oluşmakta, 2'sinde ise (%6.3) hem ilişkisel desen hem de karşılaştırma bir arada kullanılmıştır.

Tüm çalışmaların büyük çoğunluğu utanç hakkındadır (n=18, %56.3). 12 çalışma (%37.5) utanç ve suçluluk duygularını birlikte ele alırken 2 çalışma ise (%6.3) yalnızca suçluluk hakkında yapılmıştır. Ele alınan narsisizm türüne göre çalışmalar incelendiğinde 14 çalışma (%43.8) hem kırılğan hem büyüklenmeci narsisizm hakkındayken, 9 çalışma (%28.1) yalnızca kırılğan narsisizm (KN) hakkında ve 4 çalışma (%12.5) yalnızca büyüklenmeci narsisizm (BN) hakkındadır. 4 çalışmada ise (%12.5) doğrudan Narsisistik Kişilik Bozukluğu (NKB) tanısı almış hastalarla araştırma yapılmıştır.

Örneklem Özellikleri

Utanç ve suçluluk duygularını birlikte inceleyen ilişkiyel çalışmaların örneklemi incelendiğinde; 11 çalışmadan 6'sı lisans öğrencileriyle yürütülmüş (Mathur vd., 2021; Schröder-Abé ve Fatfouta, 2019; Poless vd., 2018; Barelds, ve Dijkstra, 2010; Montebanocci vd., 2004; Uji vd., 2012); 1'inde toplum örneklemini kullanılmış (Zobel, Rossetti vd., 2021), 2'sinde farklı tanımlarla tedavi gören yetişkin psikiyatri hastaları kullanılmış olup (Jaksic vd., 2017; Kingston, 2005) 1 çalışmada ise KB tanısı olmayan ancak KB semptomları gösteren öğrenciler üzerinde çalışma yürütülmüştür (Schoenleber ve Berenbaum, 2012). Bir çalışmada ise biri lisans öğrencileri, biri psikoterapi merkezinden hizmet alan hasta grubu olmak üzere 2 farklı örnekleme çalışılmıştır (Schoenleber vd., 2015). Utanç ve suçluluk duygusunun bir arada incelendiği tek karşılaştırmalı çalışmada ise NKB tanılı, Borderline Kişilik Bozukluğu (BKB) tanılı ve herhangi bir tanısı olmayan kontrol grubu karşılaştırılmıştır (Ritter vd., 2014).

Yalnızca utanç duygusu üzerine araştırma yapılan ilişkiyel çalışmaların 10'unda lisans öğrencileri (Shankar, 2016; Van Buren vd., 2015; Di Sarnoab vd., 2020; Bilevicius vd., 2019; van Schie vd., 2021; Cheng, 2004; Stoessel, 2007; Freis vd., 2015; Keene ve Epps, 2016; Casale, 2021), 1'inde psikiyatrik hasta grubu (Kealy vd., 2020), 2'sinde çocuk ve ergen örneklemini (Derry vd., 2020; Thomaes vd., 2008) ve 2'inde toplum örneklemini (Calderon, 2021; Zobel vd., 2021) kullanılmıştır. Karşılaştırmalı çalışmaların ise 1'inde psikoterapi gören NKB hastaları kullanılırken (Kramer vd., 2018), 1'inde NKB tanısı olan ve olmayan depresyon hastaları ile çalışma yapılmıştır (Fjermestad-Noll vd., 2020). Hem ilişkiyel hem karşılaştırmalı çalışma yürüten 1 çalışmada ise yine ergen örneklemini kullanılmıştır (Malkin vd., 2011).

Yalnızca utanç duygusu üzerine çalışılan 2 çalışmadan birinde toplum örneklemini kullanarak ilişkiyel bir çalışma yürütülmüş olup (Kaufman vd., 2018) diğesinde ise toplum örnekleminde oluşan 3 farklı katılımcı grubunun 2'si ile ilişkiyel bir çalışma yapılmış, 1'i ile karşılaştırmalı bir analiz yürütülmüştür (Leunissen vd., 2017).

Çalışmaların Amaçları

Derlenen çalışmaların amaçları değerlendirildiğinde sıklıkla utanç ve suçluluğun aracı etkilerinin incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalarda narsisizm ile intihar davranışları, alkol ve kumar problemi, depresyon ve sosyal anksiyete belirtileri, saldırganlık, kendine zarar verme, olumsuz duygulanım, çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stilleri arasında utancın; narsisizm ile özür dileme davranışı ve sahtekârlık davranışları arasında suçluluğun aracı rolleri araştırılmıştır. Ayrıca KN'yi bir aracı değişken olarak alan çalışmalar da mevcut olup söz konusu çalışmalarda KN ve utancın çocukluk çağı duygusal ihmali ile depresif belirtiler ve yaygın anksiyete belirtileri arasındaki ve çocukluk çağı fiziksel istismarı ile yetişkin öfke ve saldırganlığı arasındaki seri aracı rolleri incelenmiştir. Çalışmalarda ayrıca KN ve BN'de utanç ve suçluluk ilişkileri ile bu ilişkilerin KN ve BN'de nasıl farklılaştığı, ego tehdidi yaratılan durumlarda narsisizm, utanç, suçluluk, saldırganlık ve öfke düzeylerinin nasıl değiştiği sorgulanmış; utanç duygusu ile korelasyonları incelenerek narsisizmin iki farklı türü olan KN ve BN

birbirinden ayrıştırılmaya çalışılmış; ayrıca NKB'li hastalarda açık ve örtük utanç incelenerek NKB'li hastaların terapilerinde utanç duygusu ile çalışılmanın tedavideki etkisi değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Narsisizm ile utanç ve suçluluğu bir arada inceleyen çalışmalar

Yazar (Tarih)	Çalışmanın Amacı	Örneklem Özellikleri	İlgili Ölçüm Araçları	İlgili Bulgular
Montebarocci vd., (2004)	Narsistik kişilik özelliği ile utanç ve suçluluk eğilimi arasındaki korelasyonları değerlendirmek	165 İtalyan öğrenci (82'si kadın, Yaş Ort. ve Ss= 23.4±1.9)	Narsistik Kişilik Envanteri (NKE), Suçluluk ve Utanç Eğilimi Ölçeği (GASP)	NKE ile ölçülen narsisizm puanları ile utanç ve suçluluk eğiliminin alt boyutları arasında negatif yönde ilişkiler tespit edilmiştir.
Kingston (2005)	Narsisizm türlerinin utanç ile korelasyonları yoluyla ayırt edilemeyeceğini belirlemeye çalışmak	İsrail'de bir hastanede farklı tanımlarla hastanede yatan veya ayaktan tedavi alan 100 psikiyatri hastası	Kişilik Bozukluğunun Boyutlu Değerlendirmesi (DAPİ), Hamilton Depresyon Ölçeği (HDDÖ), Millon Klinik Çok Eksenli Envanter II (MCMI-II), Özbilinçli Duygulanım Testi (TOSCA), Young Şema Ölçeği (YŞÖ)	Suçluluğun etkisi kontrol edildiğinde KN ve BN ile utanç arasında anlamlı ilişki mevcuttur (KN: r=.39, p<.001, BN: r=.33, p<.001). Utancın etkisi kontrol edilerek yapılan kısmi korelasyon analizine göre suçluluk ile ne KN arasında (r=-.16, p>.05) ne de BN arasında (r=-.09, p>.05) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Utanç ve suçluluğun BN ve KN'yi yordayıcı etkilerinin incelendiği regresyon analizinde utancın hem KN (t= 4.218, p<.001) hem BN (t= 3.482, p<.001) için anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür.
Barelds ve Dijkstra, (2010)	Narsistik Kişilik Envanteri'nin Hollanda uyarlamasının yapılması	139 üniversite öğrencisinden oluşan alt örneklem (%64.75'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=21.13 ± 3.11)	NKE, Benimsenmiş Utanç ve Suçluluk Ölçeği (ASGS)	NKE puanları ile utanç arasında negatif yönde anlamlı ilişki mevcuttur (r=-.20, p<.05) suçluluk ile herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilmemiştir (r=-.04, p>.05)
Schoenleber ve Berenbaum, (2012)	Bu çalışmada, utanç ile beş kişilik bozukluğu (KB) semptomu arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Borderline, narsistik, kaçınan, bağımlı ve obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu semptomları gösteren 367 lisans öğrencisi (%58.6'sı kadın, Yaş Ort. ve Ss=19.3 ± 1.2)	Öz Bilinçli Duygulanım Testi-3 (TOSCA-3), Utanç Verici Tepkiler Anketi (SHARQ), Suçluluktan Kaçınma Değerlendirmesi (GuAvA)	NKB ile suçluluk eğilimi arasında negatif ilişki mevcuttur (r=-.16, p<.01). Utanç ile herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir. Yaş ve cinsiyet kontrol edilerek yapılan hiyerarşik regresyon analizine göre hem suçluluk eğilimi (Beta=-.21, p<.01) hem de utançtan kaçınma NKB'nin anlamlı yordayıcılarıdır (Beta=.18, p<.01).
Uji vd., (2012)	Narsisizmin işlevlerini, özellikle de öz-bilinçli duyguları düzenleyerek öz-saygıyı nasıl koruduğunu incelemek	Japonya'da 431 üniversite öğrencisi (338'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=19.0±1.33)	TOSCA-3, Narsistik Kişilik Envanterinin-Kısa Form (NKE-KF)	Kurulan yapısal eşitlik modeline göre narsisizm; bireylerin başarı odaklı gurur, kibirli gurur, dışsallaştırma ve kopukluk hissetmelerine yol açmakta, ancak utanç duygularını engellemektedir. Suçluluk üzerinde ise önemli bir anlamlı etki bulunamamıştır. Utanç eğilimi kibirli gururu ve dışsallaştırmayı teşvik etmiştir. Suçluluk duygusu ise bireyi başarı odaklı gurura yöneltmiş, ancak dışsallaştırmayı engellemiştir.
Ritter vd., (2014)	NKB hastalarında açık ve örtük utançı araştırmak	NKB tanısı konmuş 28 hasta (9'u kadın, Yaş Ort. ve Ss=37.46±9.95), BKB tanısı konmuş 31 hasta (25'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=28.77±8.43) ve 34 klinik olmayan kontrol (16'sı kadın, Yaş Ort. ve Ss=31.61±14.00).	Örtük Çağrışım Testi (IAT), Utanç Deneyimleri Ölçeği (ESS), TOSCA-3, Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (STAI)	Cinsiyet ve yaş kontrol edildiğinde IAT ile ölçülen örtük utanç NPD tanısı alanlarda BKB ve kontrole göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Açık utanç ve utanç eğilimi ölçümleri ise NKB hastalarında klinik olmayan kontrollere kıyasla anlamlı derecede yüksek, ancak BKB hastalarına kıyasla anlamlı derecede düşüktür. Açık suçluluk eğiliminde ise üç grup arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Schoenleber vd., (2015)	Narsisizmi kapsamlı bir şekilde değerlendirirken daha pratik bir şekilde kullanılabilecek kısa bir patolojik narsisizm ölçeği geliştirmek	1. Örneklem: 581 psikoloji öğrencisi (%47.5'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=19.0±1.7) 2. Örneklem: Bir psikoterapi kliniğinden hizmet alan 60 hasta (%85.2'si kadın, Yaş Ort. ve Ss=35.7±12.1)	Kısa Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE-KF), TOSCA, ESS	Öğrenci örnekleminde hem utanç ve hem de suçluluk duygularının BN'nin İstismarcılık alt ölçeği ile negatif yönde düşük düzeyde, Kendini Feda/Yüceltme alt ölçeği ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Utanç duygusu ile ayrıca BN'nin Grandiyöz Fantezi alt boyutu ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkisi varken, KN'nin hem toplam puanı ile hem de tüm alt ölçekleri ile pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki mevcuttur. Hasta örnekleminde utanç deneyimleri ile KN puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir.
Jaksic vd., (2017)	Ayakta tedavi gören psikiyatrik hastalarda patolojik narsisizm, utanç deneyimi ve intihar düşüncesi arasındaki karmaşık ilişkileri araştırmak	250 yetişkin psikiyatri hastası (%61 kadın, Yaş Ort. ve Ss=39.15±12.29)	PNE, ESS, İntihar Değerlendirme Ölçeği-Öz değerlendirme (SUAS-S)	KN, akut intihar düşüncesi ile pozitif ilişkiye sahip ve bu ilişkide utançın aracı bir etkisi mevcuttur. BN'nin ise intihar ile anlamlı ilişkisi tespit edilmemiş ve utanç bir aracılık rolü oynamamıştır.
Poless vd., (2018)	KN ve BN'nin, bir dizi kişisel ihlalde suçluluk ve utanç duygusunu deneyimleme eğilimindeki farklılıklarını incelemek	216 katılımcı (%74.5'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=26.70±11.3)	NKE, Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (ADNÖ), GASP	Suçluluk ve utanç eğilimi KN'deki, varyansın %20'sini ve BN'deki varyansın %11'ini açıklamıştır. Hem BN hem de KN'nin suçluluk eğilimi ile negatif yönde ilişkisi vardır. BN ile utanç eğilimi arasında, özellikle de 'utanç verici olumsuz öz değerlendirme' alt ölçeği ile negatif bir ilişki mevcuttur ($r=-.31, p<.001$). KN ile utançla geri çekilme arasında anlamlı pozitif ilişki söz konusudur ($r=.36, p<.001$).
Schröder-Abé ve Fatfouta, (2019)	BN ve KN ile sahtekârlık arasındaki ilişkide utanç ve suçluluğun aracı rollerini incelemek	140 lisans öğrencisi (101'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=22.11±3.68)	NKE, PNE, TOSCA	Hem suçluluk hem de utançın aracı rolü için kurulan ayrı modellerde BN ile suçluluk ve utanç negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olup, BN'nin sahtekârlık üzerindeki hem suçluluk hem de utanç üzerinden dolaylı etkisi pozitif ve anlamlıdır. KN için kurulan modellerde ise KN ile suçluluk arasında anlamlı ilişki tespit edilmezken, utanç ile pozitif yönde anlamlı ilişki mevcut olup, suçluluk için kurulan aracılık modeli anlamlı değilken, KN'nin sahtekârlık üzerindeki dolaylı etkisi negatif ve anlamlıdır.
Mathur vd., (2021)	KN'nin Hindistan'daki genç yetişkinlerin yaşadığı suçluluk ve utanç eğilimindeki ifadesinin araştırılması	18-23 yaş grubunda 180 lisans öğrencisi	Uyumsuz Gizil Narsisizm Ölçeği (MCNS), GASP	KN ile Suçluluk Duygusu Onarımı arasındaki ilişki anlamsız olup, Utançla Geri Çekilme arasında ise pozitif yönde ($r=.31, p<.01$) anlamlı ilişki mevcuttur. Utançla geri çekilme KN'deki varyansın %9'unu anlamlı düzeyde yordamaktadır ($F=19.084, \beta=.312$).
Zobel vd., (2021)	KN ve BN ile kendine zarar verme şiddeti arasındaki ilişkide utançın aracı rolünü araştırmak	149 kişiden oluşan toplum örnekleminde (%58'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=27.55±12.3.	PNE, TOSCA, Kastlı Kendine Zarar Verme Envanteri (DSHI)	Yaş ve cinsiyet kontrol edildiğinde, utanç ile hem KN ($r=.53, p<.001$) hem de BN ($r=.21, p<.001$) arasındaki ilişki anlamlıdır. Suçluluğun ne KN ile ne de BN ile anlamlı bir ilişkisi tespit edilmemiştir. Kendine zarar verme ile KN arasındaki ilişkide utançın moderatör etkisi anlamlı bulunmuş, KN ile kastlı kendine zarar verme arasında yalnızca yüksek utanç değerlerinde anlamlı bir pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Narsisizm ile utancı inceleyen çalışmalar

Yazar (Tarih)	Çalışmanın Amacı	Örneklem Özellikleri	İlgili Ölçüm Araçları	İlgili Bulgular
Cheng (2004)	Avrupa kökenli Amerikalı, Asyalı ve ikinci kuşak Asyalı Amerikalı üniversite öğrencilerinde narsisizm dışavurumundaki farklılıkları incelemek	230 lisans öğrencisi: 50'si kadın 100 Avrupalı Amerikalı (Yaş Ort. ve Ss=20.02±1.45), 50'si kadın ikinci kuşak Asyalı Amerikalı (Yaş Ort. ve Ss=20.06±1.23), 14'ü kadın üçüncü kuşak Asyalı Amerikalı (Yaş Ort. ve Ss=20.05±1.29)	NKE, Kompozit MMPI Gizli Narsisizm Ölçeği, ADNÖ, İçselleştirilmiş Utanç Ölçeği (IUÖ)	Tüm katılımcılardan oluşan örneklemde içselleştirilmiş utanç ile MMPI gizli narsisizm ölçeği arasındaki ilişki anlamlıdır ($r=.67, p<.01$). İçselleştirilmiş utanç ile ADNÖ ile ölçülen KN arasındaki ilişki Avrupalı Amerikalılarda anlamlıyken ($r=.38, p<.01$), Asyalı Amerikalılarda anlamsızdır. İçselleştirilmiş utancın NPI ile ölçülen narsisizm ile ilişkisi Asyalı Amerikalılarda negatif yönde anlamlı ($r=-.28, p<.01$) iken Avrupalı Amerikalılarda anlamlı değildir.
Stoessel (2007)	Büyükleme narsisistler, kırılğan narsisistler ve narsisistik olmayan kontrollerde örtük benlik saygısı, açık benlik saygısı ve utanç duygusundaki farklılıkları incelemek	BN Grubu: 51 lisans öğrencisi (35'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=19.5±1.4), KN Grubu: 51 lisans öğrencisi (35'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=19.5±1.3), Kontrol grubu: 53 lisans öğrencisi (37'si kadın, Yaş Ort. ve Ss=19.7±2.8)	NKE, Kendini Sevme/Öz-Yeterlilik Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Versiyon (SLCS-R), Öz Nitelikler Anketi (SAQ), ESS, Örtük Çağırışım Testi (IAT) (özsaygı)	Büyükleme tipleri, açık özsaygı veya utanç ölçümlerinin hiçbirinde kontrol grubundakilerden farklı değilken, kırılğan tipler ise büyükleme tiplerine ve kontrol grubuna kıyasla daha fazla utanç bildirmiştir.
Thomaes vd., (2008)	Narsisizm ve benlik saygısının genç ergenlerin utanç kaynaklı saldırgan davranışlarını nasıl etkilediğini incelemek	Michigan'daki bir ortaokulda okuyan 163 genç ergen (%46'sı kız, Yaş Aralığı: 10-13, Yaş Ort. ve Ss=12.1±0.6)	Çocukluk Çağı Narsisizm Ölçeği, (CNS), Çocuklar için Benlik Algısı Profili (SPPC)	Katılımcıların utandırıldığı koşulda narsisizm ile saldırganlık pozitif yönde ilişkiliyken, utandırılmadığı koşulda ise anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Narsisizm ve saldırganlık arasında; utanç koşulundaki yüksek benlik saygısı gösteren gençlerde güçlü bir ilişki mevcutken, düşük benlik saygısı gösteren gençlerde ise anlamlı bir ilişki mevcut değildir. Utanç duyulmayan kontrol koşulunda ise narsisizm ve benlik saygısı saldırganlığı etkilemek üzere herhangi bir etkileşime girmemiştir.
Malkin vd., (2011)	Egoyu tehdit eden bir müdahalenin ardından ergenlerde KN ile içselleştirme semptomları (utanç ve kaygı) arasındaki ilişkiyi incelemek	Bir yatılı programa devam eden 16-19 yaş arası 132 ergen (31'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=16.81±.81)	ADNÖ, Durumluk Utanç ve Suçluluk Ölçeği (SSGS), Çocuklar için Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (STAIC), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)	Ön-test ölçümlerinde KN ile utanç arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=.30, p<.001$). Olumsuz geribildirim koşulunda utançta belirgin bir azalma tespit edilmiştir. Olumsuz geribildirimden ziyade olumlu geribildirim, daha yüksek gizli narsisizm seviyesine sahip bireyler için daha yüksek utançla sonuçlanmıştır.
Freis vd., (2015)	Kırılğan narsisistlerin olumlu ve olumsuz geribildirmeye verdikleri duygusal tepkileri incelemek	77 psikoloji lisans öğrencisi (43'ü kadın, yaş aralığı: 18-28)	ADNÖ, RBSÖ, PANAS	KN ile utanç arasında pozitif yönde anlamlı ilişki mevcuttur ($r=.42, p<.01$). Olumsuz geribildirim, katılımcılar özellikle de kendi performanslarını yüksek olarak değerlendirdiklerinde, KN puanları yüksek katılımcıların daha fazla kızgın ve utanmış hissettirdiği görülmüştür. Olumlu geribildirim ise kötü performans gösterdiklerine inanan kırılğan narsisistlerde yüksek öfkeye yol açmış ancak utanç üzerinde bir değişim olmamıştır.
Van Buren vd., (2015)	Çocuklukta kötü muamele ve KN arasındaki ilişkide utanç ve reddedilmiş ihtiyaçların aracı rollerinin incelenmesi	Büyük bir şehir üniversitesinde öğrenim gören, yaşları 18-43 arasında değişen 129 lisans öğrencisi (100'ü kadın, Yaş Ort. ve Ss=20.29±4.64).	Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ), TOSCA, Kendilik Nesnesi İhtiyaçları Envanteri (KIE)	Suçluluk eğilimi ve cinsiyetin etkileri kontrol edilerek yapılan aracılık analizinde utanma eğiliminin çocukluk çağı travmaları (ÇÇT) ile KN arasındaki ilişki üzerinde dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur (%95 CI=0.01-1.23). Utanma eğilimi modele dâhil edildiğinde ÇÇT'nin KN üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı kalmıştır ($\beta=1.04, p=.03$), bu da kısmi aracılığa işaret etmektedir.

Keene ve Epps, (2016)	Çocukluk çağı fiziksel istismarı ile yetişkin öfke ve saldırganlığı arasında potansiyel araçlar olarak KN ve utanç eğilimini incelemek	134'ü fiziksel istismar öyküsü bildiren toplam 400 lisans öğrencisi (321'i kadın, Yaş Aralığı: 18-49, Yaş Ort.=21.39)	Duygusal ve Fiziksel İstismar Anketi (EPAB), PNE, ESS, STAI, Saldırganlık Anketi (AQ)	Fiziksel istismar öyküsü bildirenlerde bildirmeyenlere göre utanç ve KN anlamlı düzeyde daha yüksek iken, BN'de anlamlı bir fark yoktur. BN'nin etkisi kontrol edildiğinde KN ile utanç arasındaki ilişki pozitif yönde anlamlı ($r=.60, p<.001$), KN'nin etkisi kontrol edildiğinde BN ile utanç arasındaki ilişki negatif yönde ($r=-.12, p<.05$) anlamlıdır. Çoklu aracılık analizleri, istismar ve fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkiye KN'nin kısmen aracılık ettiğini, ancak utanca yatkınlığın aracılık etmediğini göstermiştir. Ayrıca KN ve utanç eğiliminin, istismar ile öfke ve düşmanlık değişkenleri arasındaki ilişkide kısmi aracı etkileri mevcuttur.
Shankar (2016)	KN ile olumsuz duygulanım arasındaki ilişkide eleştiriye duyarlılık, psikolojik esneklik ve utancın düzenleyici etkisini incelemek	18-54 yaş aralığında 234 katılımcı (%73.9'u kadın, Yaş Ort. ve Ss=21.12±.55)	PNE, Eleştiriye Duyarlılık Ölçeği (SCS), ESS	Önerilen üç aracı değişkenden psikolojik esneklik; KN ile olumsuz duygulanım arasındaki ilişkinin %54'ünü (dolaylı etki=2.62, CI95%=1.67 ila 3.74, $p<.001$), utanç ise %31'ini (dolaylı etki=1.52, CI95%=.47 ila 2.66, $p<.01$) açıklamaktadır. KN'nin olumsuz duygulanımı yordayıcı etkisinde utancın moderatör etkisi de analiz edilmiş olup modelin anlamsız olduğu tespit edilmiştir.
Kramer vd., (2018)	NKB hastalarına yönelik psikoterapide utanç, öz-şefkat ve belirli terapötik müdahalelerin rolünü araştırmak.	Psikoterapi gören toplam 17 NKB hastası (7'si kadın, Yaş Ort. ve Ss=39.4±9.9)	Belirti Kontrol Listesi (SCL-90), Beck Depresyon Envanteri-II (BDE-II), Duygusal-Anlam Durumlarının Sınıflandırılması (CAMS), İşlem-İçerik-İlişki Ölçeği (BIBS)	Psikoterapinin 25. ve 36. seansları arasında utanç sıklığında önemli bir değişiklik olmadığını bildirmiş olsa da, utanç sıklığındaki küçük düşüş ($d=0.30$) girişteki klinik özelliklerle ilişkilendirilmiştir. Terapi başlangıcındaki semptom yükü arttıkça, 25. ve 36. seanslar arasında utançtaki düşüş azalmaktadır ($F(1, 16)=4.52; p<.049$).
Bilevicius vd., (2019)	KN ve BN'nin kumar ve içki problemi üzerindeki yordayıcı etkisinde utancın aracı rolünü incelemek.	210 genç yetişkin (Yaş Ort. ve Ss=19.71±3.83).	PNE, Rizvi Utanç Envanteri (RSI), Öğrenciler için Yaşam Olayları Ölçeği (LESS), Rutger Alkol Problemi İndeksi (RAPI), Problemlili Kumar Oynama Şiddet Endeksi (PGSI)	İlk ölçümdeki kumar sorunları ve cinsiyet kontrol edildiğinde, KN'nin 1 ay sonraki izleme ölçümündeki kumar sorunları ile arasındaki ilişkide utancın aracı etkisi anlamlıdır, ancak BN için kurulan aracılık modelinde anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Utancın aracı etkisi benzer şekilde içki probleminde de KN için anlamlıyken, BN için anlamsızdır.
Derry vd., (2020)	Çocuklarda KN ve BN'nin hafif bir ego-tehdit deneyimini takiben duygusal tepkilerini ve kendini geliştirme istekliliğini nasıl etkilediğini incelemek	124 çocuk (%52'si kız, Yaş Aralığı: 8-12, Yaş Ort. ve Ss=10.10±1.53)	Çocuklar için Narsisizm Ölçeği (NSC), Global Öz Değer Ölçeği (GSW), Durumlu Utanç Ölçeği (SSS)	Her iki ölçüm zamanında da utanç ve suçluluk ile BN arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak KN ile utancın ilişkisi öntestte ($r=.32$) ve son testte ($r=.49$) anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde KN ile suçluluk arasındaki ilişki de her iki ölçüm zamanında da anlamlıdır (sırasıyla $r=.31$ ve $r=.28$). KN ve BN'deki bu ilişkiler anlamlı düzeyde birbirinden farklıdır.
Di Sarnoab vd., (2020)	Patolojik narsisizmin genç yetişkinlerden oluşan bir örnekleme günlük utanç deneyimleriyle ilişkili olup olmadığını araştırmak	196 lisans öğrencisi (%78'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=22.32±.09)	PNE-KF, Beş Faktörlü Narsisizm Envanteri-Kısa Form (BFNE-KF), Kişisel Duygular Anketi-2 (PFQ-2), RBSÖ, Kişisel Duygular Anketi-2 (PFQ-2), Narsistik Kırılganlık Ölçeği-6 (NVS-6)	Sürekli ve günlük KN'nin günlük utanç ile pozitif ilişkili olduğunu tespit edilmiştir. KN'den kaynaklanan varyans kontrol edildiğinde, sürekli BN utançla ilişkisizken, günlük BN çoğunlukla olumsuz yönde ilişkilidir.
Fjermestad-Noll vd., (2020)	NKB'li hastalarda mükemmeliyetçilik, utanç ve saldırganlığın ortaya çıkmasını ve utancın saldırganlık için aracı ya da düzenleyici bir faktör olup olmadığını incelemek	Danimarka'da başka bir kişilik bozukluğu olmadan yalnızca NKB tanısı almış 61 depresyon hastası ve herhangi bir KB'si olmayan 56 depresyon hastası	Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği (MPS), İçselleştirilmiş Utanç Ölçeği (ISS), Buss-Perry Saldırganlık Anketi (BPAQ)	NKB'li depresyon hastalarının utanç puanları, KB'si olmayan depresyon hastalarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t=4.33, p<.01$, Cohen Etki Büyüklüğü Değeri: .84)

Kealy vd., (2020)	Ayaktan tedavi gören psikiyatrik hastalarda; çocukluk çağı duygusal ihmali ile depresif ve yaygın anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide KN ve utancın aracı rolünü araştırmak	Kanada'da toplum ruh sağlığı hizmetlerine katılan 137 yetişkin katılımcı (%69.3'ü kadın, Yaş Ort. ve Ss=33.5±12.08)	Erken Ebeveyn Desteği ölçeği (EPS), ADNÖ, PFQ-2, Hasta Sağlığı Anketi-9 (PHQ-9), Yaygın Anksiyete Bozukluğu-7 ölçeği (GAD-7)	KN ile utanç arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=.51, p<.01$). Yürütülen seri aracılık analizi anlamlı bulunmuş; buna göre duygusal ihmali KN'yi etkilemekte, KN utancı etkilemekte, utanç da depresyon ve yaygın anksiyeteye neden olmaktadır.
Calderon (2021)	Bağlanma stillerinin narsisistik özelliklerle ilişkisinde utancın aracı rolünü incelemek.	199 katılımcı (%48.2'si kadın, Yaş Ort. ve Ss=36.45±9.76)	Yakın İlişkilerde Yaşantılar- Kısa Form (YIYE-K), TOSCA-3, PNE-KF	BN ile utancın ilişkisi anlamlı ($r=.26, p<.01$), suçluluğun ise anlamsızdır ($r=.13, p>.05$) KN ile utancın anlamlı ilişkisi mevcutken ($r=.55, p<.01$), suçluluk ile anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($r=-.08, p>.05$). Kaçınan bağlanma stiline BN'yi yordayıcı etkisinde utancın medyator yolunun incelendiği yapısal eşitlik modeli anlamsız bulunmuş; ancak kaygılı bağlanma ile KN arasındaki ilişkide utancın aracı etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.
Casale (2021)	KN ile depresif ve sosyal anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide utancın aracı bir rolü incelemek	600 üniversite öğrencisi (%51.2'si kadın, Yaş Ort. ve Ss=22.21±2.49)	ADNÖ, PNE, ESS, Sosyal Etkileşim Kaygısı Ölçeği (SIAS-6)	Utanç duygusu ADNÖ ile ölçülen KN ile depresif belirtiler arasındaki ilişkiye kısmen aracılık ederken, KN'nin sosyal kaygı üzerinde yalnızca doğrudan etkisi anlamlıdır. Utancın PNE ile ölçülen KN ile hem depresif belirtiler arasında hem de sosyal kaygı arasında kısmi aracılık rolü anlamlı bulunmuştur.
Van Schie vd., (2021)	Utanç deneyiminin, KN ve BN'nin, bağlanma stilleri olarak ortaya çıkan, benliğin ve başkalarının olumsuz ve olumlu içselleştirilmiş modelleriyle ilişkilerini incelemek	348 katılımcı (270'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=19.27±1.61)	PNE, İlişki Anketi (RQ), ESS	Utanç deneyimi BN arasında ($r=.30, p<.01$) ve KN arasında ($r=.50, p<.01$) anlamlı ilişki mevcuttur. Utanç, KN ile daha olumsuz benlik modelleri, yani korkulu bağlanma (olumsuz benlik ve başkaları modeli) ($b=0.110, SE=0.04, p=.003$), kaygılı bağlanma ($b=0.09, SE=0.04, p=.024$) ve güvenli bağlanma ($b=-0.09, SE=0.04, p=.022$) arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir. Utanç, BN ile herhangi bir bağlanma biçimi arasındaki ilişkiye aracılık etmemiştir.
Zobel, Mirizio vd., (2021)	Narsisizmin intiharı yordayıcı etkisinde utancın aracı rolünü incelemek	İntihar düşünceleri olan 65 katılımcı ve 65 kişilik bir toplum örnelemi	PNE, TOSCA, Beck İntihar Düşüncesi Ölçeği (BSI)	Yaş ve cinsiyet kontrol edildiğinde, birleştirilmiş örnekleme intihar düşüncesi puanlarının KN ve TOSCA'nın Kişilerarası Utanç alt ölçeği ile anlamlı şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Klinik örnekleme, kişilerarası utanç, KN ile intihar düşüncesi arasındaki ilişkiye kısmen aracılık etmektedir.

Tablo 3. Narsisizm ile suçluluğu inceleyen çalışmalar

Yazar (Tarih)	Çalışmanın Amacı	Örneklem Özellikleri	İlgili Ölçüm Araçları	İlgili Bulgular
Leunissen vd., (2017)	Narsisizm ile özür dileme isteği arasında empati ve suçluluğun seri aracı etkilerini incelemek	1. Çalışma: Amerika'da 183 katılımcı (79'u kadın, Yaş Ort. ve Ss=34.18±9.20). 2. Çalışma: 202 katılımcı (97'si kadın, Yaş Ort. ve Ss=36.51±11.44) 3. Çalışma: 162 katılımcı (69'u kadın, Yaş Ort. ve Ss=33.53±3.39)	NKE, Kişilerarası Tepkisellik Endeksi (IRI), Suçluluk ve Utanç Duygusu Ölçeği (SUDÖ), Özür Dileme Eğilimi Ölçümü (PAM)	1. Çalışma: Narsisizm ile suçluluk arasındaki ilişki ($r=-.36, p<.01$) anlamlıdır. Narsisizm -> empati -> suçluluk -> özür dileme isteği şeklinde kurulan seri aracılık modeli anlamlı bulunmuştur. Ancak model narsisizm -> suçluluk -> empati -> özür dileme şeklinde test edildiğinde anlamlı sonuca ulaşılamamıştır. 2. Çalışma: Narsisizm ile suçluluk arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($r=-.49, p<.01$). Çalışma 1 ile aynı aracılık modeli kurulmuş ve anlamlı bir seri aracılık etkisi elde edilmiştir. 3. Çalışma: Başkalarının ona hayran olduğu bir anı hayal etmeleri istenen narsisizm grubundaki katılımcıların suçluluk puanlarının kontrol grubuna göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.
Kaufman vd., (2018)	KN ve BN psikopatoloji, kendilik otantiklik ve psikolojik iyi-oluş ile ilgili klinik açıdan önemli bir dizi ölçüt arasındaki ilişkileri incelemek	273 katılımcı (%57.5'i kadın, Yaş Ort. ve Ss=36±12.4)	BFNE-KF, Kişilerarası Suçluluk Anketi (IGQ)	Kişilerarası Suçluluk Ölçeği toplam puanı ile BN arasında negatif yönde ($r=-.16, p<.01$), KN arasında pozitif yönde ($r=.48, p<.01$) anlamlı ilişki mevcuttur. Kişilerarası suçluluğun alt boyutlarından Hayatta Kalma Suçluluğu, BN ile negatif yönde ($r=-.35, p<.01$), KN ile pozitif yönde ($r=.31, p<.01$); Her Şeye Gücü Yetme Suçluluğu alt boyutu BN ile negatif yönde ($r=-.21, p<.01$), KN ile pozitif yönde ($r=.28, p<.01$) anlamlı ilişkilidir. Kendinden Nefret Etme Suçluluğu ise KN ile pozitif yönde ($r=.65, p<.01$) anlamlı ilişkili iken BN ile ise arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Bulgular ve Tartışma

Narsisizm ile Utanç ve Suçluluk Duygularının İlişkilerini Değerlendiren Çalışmalar

Narsisizm ile utanç ve suçluluk duygusu ilişkilerinin çalışıldığı araştırmalara bakıldığında bu çalışmalarda narsisizmi ölçmek üzere farklı ölçüm araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu ölçüm araçlarından en sık kullanılanları Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE), Narsisistik Kişilik Envanteri (NKE) ve Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (ADNÖ) olmak üzere ayrıca Millon Klinik Çok Eksenli Envanter II (MCMI-II), Beş Faktörlü Narsisizm Envanteri-Kısa Formu (BFNÖ-KF), Uyumsuz Gizil Narsisizm Ölçeği (MCNS) ve Kompozit MMPI Gizli Narsisizm Ölçeği de narsisizmi değerlendirmek üzere kullanılmıştır. Kullanılan bu ölçeklerin narsisizmin farklı boyutlarını değerlendirmeleri sebebiyle bu aşamada çalışma bulguları narsisizmi değerlendirilen ölçek bağlamında bir arada sunulurken daha karşılaştırılabilir bir zemin sağlayacaktır.

Narsisistik Kişilik Envanteri (NKE)'nin özellikleri incelendiğinde otorite, kendine yeterlilik, üstünlük, teşhircilik, sömürücülük, kendini beğenme ve hak iddia etme boyutlarından oluştuğu ve narsisizmin büyülenmeci yönüne odaklandığı, kırılma yönüne karşı hassas olmadığı görülmektedir. Montebanocci ve arkadaşları (2004), İtalya'da öğrencilerle yaptıkları ve narsisizmi NKE ile ölçtükleri çalışmada narsisizm puanları ile utanç ve suçluluk eğiliminin alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişki tespit etmiştir. Yine NKE ile ölçüm yapılan bir diğer çalışmada narsisizm ile utanç arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki mevcutken ($r=-.20$, $p<.05$), suçluluk ile anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Barelds ve Dijkstra, 2010). Poless ve arkadaşları (2018) da NKE ile narsisizm ölçümü aldıkları çalışmalarında büyülenmeci narsisizmin (BN) suçluluk ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada BN ile utanç eğilimi arasında, özellikle "utanç verici olumsuz öz değerlendirme" alt ölçeği ile negatif bir ilişki tespit edilmiştir ($r=-.31$, $p<.001$). Bahse konu çalışmada ayrıca suçluluk ve utanç eğilimi BN' deki varyansın %11'ini anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Narsisizmin NKE ile ölçüldüğü bir diğer çalışmada narsisizm ile suçluluk arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur ($r=-.36$, $p<.01$; Leunissen vd., 2017). Aynı makalede yer alan bir diğer çalışmaya göre ise başkalarının ona hayran olduğu bir anı hayal etmeleri istenen narsisizm grubundaki katılımcıların suçluluk puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu ortaya konmuştur.

NKE'nin kısa formu ile narsisizmin ölçüldüğü bir çalışmada kurulan yapısal eşitlik modeline göre narsisizm, bireylerin başarı odaklı gurur, kibirli gurur, dışsallaştırma ve kopukluk hissetmelerine yol açmakta, ancak utanç duygularını engellemektedir. Suçluluk üzerinde ise anlamlı bir etki tespit edilmemiştir (Uji vd., 2012). Schröder-Abe ve arkadaşları da (2017) BN ile suçluluk ve utanç duyguları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Çalışmalar incelendiğinde narsisizmi ölçmek için sıklıkla kullanılan ölçeklerden bir diğerinin Patolojik Narsisizm Envanteri (PNE) olduğu görülmektedir. PNE, koşullu benlik saygısı, istismarcı/sömürücü, kendini feda/yüceltme, benliği saklama, büyülenmeci fantezi, değersizleştirme ve öfkeyi hak görme alt boyutlardan oluşmakta; ayrıca bu alt boyutlardan birkaçı bir arada BN'yi ölçmek, birkaçı

kırılgan narsisizmi (KN) ölçmek üzere bir araya gelerek hiyerarşik bir yapıyı önermektedir.

Narsisizmi ölçmede PNE'nin kullanıldığı çalışmalar incelendiğinde, yaş ve cinsiyetin etkileri kontrol edildiğinde BN ile utanç arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki mevcut iken ($r=.21, p<.001$); suçluluğun ise BN ile anlamlı bir ilişkisi tespit edilmemiştir (Zobel vd., 2021). Cheng (2004) de çalışmasında içselleştirilmiş utanç ile narsisizm arasındaki ilişkinin Asyalı Amerikalılarda negatif yönde anlamlı ($r=-.28, p<.01$), ancak Avrupalı Amerikalılarda anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. NKE puanlarına göre katılımcıları büyüklenmeci narsisist, kırılgan narsisist ve narsisistik olmayan kontroller olarak üç gruba ayıran Stoessel (2007) büyüklenmeci tiplerin açık özsaygı ve utanç ölçümlerinin hiçbirinde kontrol grubundan farklılaşmadığını ortaya koymuştur.

Genç yetişkinlerden oluşan bir örnekleme patolojik narsisizm ile günlük utanç deneyimlerinin ilişkisini 28 günlük bir süreç boyunca izleyen Di Sornaub ve arkadaşları (2020) KN'den kaynaklanan varyans kontrol edildiğinde sürekli BN ile utancın ilişkisiz olduğunu öne sürerken, günlük BN'nin çoğunlukla utançla olumsuz yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuş ve katılımcıların utanç deneyimlemedikleri günlerde BN düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

BN'yi PNE ile ölçen bir diğer araştırmada van Schie ve arkadaşları (2021) utanç deneyimleri ile BN arasında $r=.30$ düzeyinde ($p<.01$) anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. PNE'nin kısa formunu kullanan Schloenber ve arkadaşları (2015) ise öğrencilerden oluşan örnekleme hem utanç hem de suçluluk duygularının BN'nin İstismarcılık alt ölçeği ile negatif yönde düşük düzeyde, Kendini Feda/Yüceltme alt ölçeği ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Utanç duygusu ile ayrıca BN'nin büyüklenmeci fantezi alt boyutu arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki mevcuttur. Yine PNE-Kısa Form kullanan Calderen (2021) BN ile utancın ilişkisinin pozitif yönde anlamlı olduğunu ($r=.26, p<.01$), suçluluğun ilişkisinin ise anlamsız olduğunu bulmuştur. Keene ve Epps ise (2016) KN'nin etkisi kontrol edilerek yapılan kısmi korelasyon analizinde BN ile utanç arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

BN'yi değerlendirmek için Millon Klinik Çok Eksenli Envanter II (MCMI-II) kullanan Kingston (2005) suçluluğun etkisi kontrol edildiğinde BN ile utanç arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit etmiştir ($r=.33, p<.001$). Utancın etkisi kontrol edildiğinde ise suçluluk ile BN arasındaki ilişki anlamlı değildir ($r=-.09, p>.05$). Utanç ve suçluluğun BN'yi yordayıcı etkisinin incelendiği regresyon analizinde utancın BN için anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmüştür ($t=3.482, p<.001$).

Narsisizmi ölçen BFNÖ-KF'yi kullanan tek araştırmaya göre (Kaufman vd., 2018) BN ile Kişilerarası Suçluluk ölçeği toplam puanı ile negatif yönde düşük düzeyde ($r=-.16, p<.01$) anlamlı bir ilişki mevcuttur. BN'nin ayrıca kişilerarası suçluluğun alt boyutlarından hayatta kalma suçluluğu ile ($r=-.35, p<.1$) ve her şeye gücü yetme suçluluğu ile de negatif yönde ($r=-.21, p<.01$) anlamlı bir ilişkisi söz konusudur.

PNE'nin KN alt boyutu ile yapılan çalışmalara bakıldığında; Schloenber ve arkadaşları (2015) öğrenci örnekleminde utanç ile KN'nin hem toplam boyut puanı hem de tüm alt boyut puanları ile pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki tespit

etmişlerdir. Aynı çalışmada hasta örnekleminde de utanç deneyimleri ile KN puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Schröder-Abe ve Fatfouta ise (2018) narsisizmin kırılğan boyutunu PNE ile ölçtüğü çalışmasında KN ile suçluluk arasında anlamlı bir ilişki tespit etmezken, utanç ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Zobel ve arkadaşları da (2021) yaş ve cinsiyetin karıştırıcı etkisi kontrol edildiğinde utanç ile KN arasında $r=.53$ düzeyinde ($p<.001$) anlamlı bir ilişki tespit ederken, suçluluk ile KN arasında bir ilişkiye rastlamamıştır.

Stoessel (2007) kırılğan tiplerin büyülenmeci tiplere ve kontrol grubuna göre daha fazla utanç bildirdiğini ortaya koymuştur. Genç yetişkinlerde günlük utanç deneyimleriyle narsisizm ilişkisini inceleyen Di Sarnoab ve arkadaşları da (2020) sürekli ve günlük KN'nin günlük utanç deneyimleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Söz konusu çalışmalarla tutarlı olacak şekilde Calderen de (2021) KN ile utancın ilişkili ($r=.55$, $p<.01$), ancak suçluluğun ilişkisiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. KN ile utancın ilişkisini BN'den kaynaklanan varyansı kontrol ederek inceleyen Keene ve Epps (2016) de KN ile utanç arasında pozitif yönde ilişki tespit etmiştir ($r=.60$, $p<.001$).

Narsisizmin kırılğan boyutunu ölçmek için kullanılan bir diğer ölçek 10 madde ve tek alt boyuttan oluşan Aşırı Duyarlı Narsisizm Ölçeği (ADNÖ)'dir ve yalnızca kırılğan narsisizm düzeyini ölçmektedir. Poless ve arkadaşları (2018) KN'yi ADNÖ ile ölçtükleri çalışmalarında suçluluk ve utanç eğiliminin KN'deki varyansın %20'sini anlamlı düzeyde açıkladığını ve KN ile suçluluk eğilimi arasında negatif yönde, utançla geri çekilme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Cheng (2004) içselleştirilmiş utanç ile KN arasındaki ilişkinin Avrupalı Amerikalılarda anlamlıyken ($r=.38$, $p<.01$), Asyalı Amerikalılarda anlamsız olduğunu bulmuştur. Malkin ve arkadaşları da (2011) KN ile utanç arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Benzer şekilde Freis ve arkadaşları ile (2015) Kealy ve arkadaşları (2020) da KN ile utanç arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir (sırasıyla $r=.42$, $p<.01$; $r=.51$, $p<.01$).

KN'yi ölçmek için kullanılan diğer ölçeklerden Millon Klinik Çok Eksenli Envanter II'yi kullanan Kingston (2005) suçluluğun etkisi kontrol edildiğinde KN ile utancın arasında pozitif yönde anlamlı ($r=.39$, $p<.001$) anlamlı bir ilişki varken, utancın etkisi kontrol edildiğinde suçluluk ile KN arasında anlamlı bir etki olmadığını ortaya koymuştur. Utanç ve suçluluğun KN'yi yordayıcı etkisinin incelendiği regresyon analizine göre yalnızca utanç KN için anlamlı bir yordayıcıdır ($t=4.218$, $p<.001$).

KN'yi ölçmek için kullanılan bir başka ölçek olan Uyumsuz Gizil Narsisizm Ölçeği'ni (MCNS) kullanan Mathur ve arkadaşları (2021) KN ile suçluluk duygusu onarımı arasında anlamlı bir ilişki tespit etmezken utançla geri çekilme ile ise pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur ($r=.31$, $p<.01$). Utançla geri çekilmenin KN'ye etkisinin incelendiği basit doğrusal regresyon analizine göre utançla geri çekilme KN'deki varyansın %9'unu anlamlı bir düzeyde yordamıştır ($F=19.084$, $\beta=.312$). Cheng (2004) çalışmasında KN'yi Kompozit MMPI Gizil Narsisizm Ölçeği ile de değerlendirmiş ve bu ölçekle ölçülen KN ile içselleştirilmiş utanç arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir ($r=.67$, $p<.01$).

KN'yi BFNÖ-KF ile ölçen Kaufman ve arkadaşları (2018), KN ile kişilerarası suçluluk toplam puanı ile ($r=.48$, $p<.01$), hayatta kalma suçluluğu alt boyutu ile ($r=.31$, $p<.01$), her şeye gücü yetme suçluluğu ile ($r=.28$, $p<.01$) ve kendinden nefret etme suçluluğu ile ($r=.65$, $p<.01$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir.

Narsisizm ile utanç ve suçluluk ilişkisini inceleyen çalışmalar bir arada değerlendirildiğinde yapılabilecek en net çıkarım KN ile utanç arasındaki pozitif yöndeki ilişkidir. Utanç ile ilgili yapılan tüm çalışmalarda güç değeri çalışmadan çalışmaya geçmekle birlikte KN ile utanç arasındaki ilişki pozitif yönde ve anlamlı bulunmuştur. KN'nin suçluluk ile ilişkisi ise genel olarak anlamsız bulunurken (Bkz. Schoenleber vd., 2015; Zobel, Rossetti vd., 2021; Calderon, 2021; Mathur vd., 2021), negatif yönde anlamlı bulunduğu (Poles vd., 2018) ve pozitif yönde anlamlı bulunduğu (Kaufman vd., 2018) birer çalışma da mevcuttur. Elde edilen bu sonuçlar literatürde belirtilen kırılğan narsisizmde utancın daha belirgin olduğu ve bilinç düzeyinde yaşandığı görüşleriyle tutarlıdır. BN'nin utanç ve suçluluk ile ilişkileri değerlendirildiğinde ise elde edilen sonuçların daha karmaşık olduğu görülmektedir. Çalışmalarda BN ile suçluluk ilişkisinin negatif yönde anlamlı olduğunu gösteren sonuçlar mevcutken (Montebarocci vd., 2004; Poles vd., 2018; Leunissen vd., 2017; Kaufman vd., 2018), anlamlı bir ilişkinin olmadığını gösteren çalışmalar da söz konusudur (Zobel, Rossetti vd., 2021; Calderon, 2021; Kingston, 2005). Ancak derlenen çalışmaların hiçbirinde BN ile suçluluğun pozitif yönde bir ilişkisine rastlanmamıştır. BN ile utanç duygusunu inceleyen çalışmalarda ise utanç ile BN ilişkisinin pozitif yönde anlamlı olduğunu gösteren çalışmalar kadar (Zobel, Rossetti vd., 2021; Calderon, 2021; Kingston, 2005), negatif yönde anlamlı olduğunu gösteren çalışmalar da söz konusudur (Montebarocci vd., 2004; Barelds ve Dijkstra, 2010; Keene ve Epps, 2020). Bu sonuçlar hem kırılğan hem de büyüklenmeci narsisizm için utancın kilit bir duygulanım olduğu görüşünü doğrular niteliktedir. Her ne kadar kırılğan narsisizmde utancın daha açık bir şekilde yaşandığını söylemek mümkün olsa da büyüklenmeci narsisizmde utancın nasıl yaşandığını elde edilen bu verilere göre değerlendirebilmek mümkün görünmemektedir. Wright ve arkadaşlarına (1989) göre, büyüklenmeci narsisizm puanlarının utançla ters korelasyonu, kırılğan bir psikolojik iyi olma duygusunu korumak için tasarlanmış koruyucu bir manevrayı yansıtmaktadır. Günlük utanç deneyimlerinin patolojik narsisizm ile ilişkilerini incelemek amacıyla 21 gün boyunca bir grup lisans öğrencisinin günlük utanç ve narsisizm düzeylerini takip eden Di Sarnoab (2020) katılımcıların utanç deneyimi yaşadıkları günlerde daha yüksek bir büyüklenmeci narsisizm puanı bildirdiklerini ortaya koyarak bu görüşe katkı sunmuştur.

Utanç ve suçluluk duyguları arasında bir ikilemden bahseden Wurmser, utanç duygusunun bir yandan suçluluk duygusunun üzerine örtmeye hizmet ettiğini, öte yandan utancın da suçluluk duygusuyla örtülebileceğinden bahseder (Akt. Benecke ve Peham, 2007). Dolayısıyla utanç ve suçluluk duyguları her ne kadar birbirlerinden ayrı duyguları ifade etseler de birbirleri ile ilişkili duygulardır. Derlemeye dahil eden çalışmalarda utanç ve suçluluk değişkenlerinin ilişkisinin de bulgularda verildiği tek çalışmada Schröder-Abe ve Fatfouta (2019) utanç ile suçluluk arasında $r=.48$ düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Utanç ve

suçluluk duygularının ilişkisini gösteren benzer çalışmalarda da iki değişken arasındaki ilişkinin $r=.29$ ile $r=.72$ arasında değiştiği görülmüştür (Bkz. Akbağ ve Erden İmamoğlu, 2010; Wright vd., 1989; Webb vd., 2007; O'Connor vd., 1999; Baldwin vd., 2006; Luome vd., 2017; Sekowski vd., 2020). Bu anlamlı ilişki utanç ve suçluluk değişkenlerinin ortak bir varyansı paylaştığına işaret edebilir. Bir diğer ifadeyle utançla ilgili yapılan analizlerde suçluluğun da bir miktar etkili olduğu ve benzer şekilde suçluluk ile ilgili yapılan analizlerde de sonuçlar üzerinde utancın etkisi olduğu anlamını taşıdığı söylenebilir. Bu sebepten dolayı Kingston (2005), çalışmasında utanç ile ilişkileri incelerken suçluluktan kaynaklanan etkileri, suçluluk ile ilişkileri incelerken de utançtan kaynaklanan etkileri kontrol değişkeni olarak analize dâhil etmiştir. Rüşch ve arkadaşları (2007) Borderline Kişilik Bozukluğu (BKB) olan kadınları sosyal fobisi olan kadınlarla kıyasladıkları araştırmalarında BKB'li kadınlarda anlamlı düzeyde daha yüksek utanç, suçluluk ve kaygı düzeyleri tespit etmişlerdir ve her iki gruptaki bu düzeyler sağlıklı kadınlara göre de anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ancak suçluluk duygusundaki grup farkı, analiz utanç duygusunun etkisi kontrol edilerek yapıldığında anlamsız hale gelmiştir. Bu sonuç suçluluk duygusundaki farkın utanç duygusuyla paylaşılan ortak varyanstan kaynaklandığını ve “utançsız” bir suçluluk duygusunun her üç grupta da benzer olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Tangney ve arkadaşları (2007) utanç duygusunun psikopatoloji ile suçluluk duygusundan daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ve suçluluk duygusu ile psikopatoloji arasındaki ilişkilerin utanç ve suçluluk duygusu arasındaki ortak varyanstan kaynaklandığını belirtmekte ve suçluluk ile psikolojik belirtiler ve psikopatoloji arasında ilişki olduğunu bildiren çalışmaların sıklıkla suçluluk ve utanç arasında ayırım yapmadıklarını savunmaktadır.

Benzer bir ortak varyans problemi KN ve BN arasında da görülmektedir. Bilevicious ve arkadaşları (2019) çalışmalarında KN ile BN arasında $r=.61$ düzeyinde, Jaksic ve arkadaşları (2017) $r=.56$ düzeyinde, van Schie ve arkadaşları (2021) $r=.65$ düzeyinde, Zobel, Rossetti ve arkadaşları (2021) $r=.74$ düzeyinde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Benzer şekilde KN ile BN arasında $r=.68$ düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit eden Keene ve Epps de (2016) KN ile utancın ilişkisini BN'nin etkisini kontrol ederek incelediklerinde $r=.68$ düzeyinde bir ilişki tespit ederken, kontrol değişkeni girmediklerinde ise $r=.60$ düzeyinde bir ilişki tespit etmişlerdir. BN ile utancın ilişkisinde ise KN kontrol değişkeni olarak girildiği ve girilmediği durumlarda daha dikkat çekici bir fark olduğu tespit edilmiştir. KN'nin etkisi kontrol edilmeden yapılan korelasyon analizinde BN ile utanç arasında $r=.42$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülürken, KN'den kaynaklanan varyans kontrol edildiğinde ise bu ilişkinin hem gücünde belirgin bir düşüş yaşanmış hem de ilişkinin yönü değişmiştir ($r=-.12$, $p<.05$). Dolayısıyla bu sebeplerle hem narsisizmin alt boyutları ile diğer değişkenlerin incelendiği çalışmalarda hem de utanç ve suçluluk duygularının incelendiği çalışmalarda bu ortak varyans problemini önleyici istatistiksel analizlerin yapılması daha net sonuçlar elde edilmesine olanak sağlayacaktır.

Narsisizm, Suçluluk, Utanç ve Diğer Değişkenler Arasında Aracı ve Düzenleyici Etkilerin İncelendiği Çalışmalar

Narsisizm, suçluluk, utanç ve ilgili diğer değişkenler arasında aracı veya düzenleyici etkilerin incelendiği çalışmalar incelendiğinde; 250 yetişkin psikiyatri hastası üzerinde patolojik narsisizm, utanç deneyimi ve intihar düşünceleri arasındaki ilişkileri inceleyen Jaksic ve arkadaşları (2017) KN'nin akut intihar düşünceleri ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğunu ve bu ilişkide utancın aracı bir etkisinin olduğunu ancak BN ile intihar düşüncesi arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığını ve utancın da aracı bir rol oynamadığını ortaya koymuştur. Zobel, Mirizio ve arkadaşları 2021 tarihli çalışmalarında intihar düşünceleri olan 65 katılımcı ve toplum örnekleminde oluşan 65 katılımcının narsisizm, utanç ve intihar düşüncesi düzeylerini ölçmüş, birleştirilmiş örnekleme yaş ve cinsiyetin etkileri kontrol edildiğinde narsisizmin kırılğan alt boyutu ile utanç duygusu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve utancın KN ile intihar düşünceleri arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ettiği sonucuna varmışlardır. Ayrıca utancın KN ile depresif belirtiler ve sosyal anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide (Casale, 2021) ve KN ile olumsuz duygulanım arasındaki ilişkide (Shankar, 2016) kısmi aracı rol oynadığı görülmektedir.

Çocukluk çağı travmaları ile narsisizm ve utanç arasındaki ilişkilerin değerlendirildiği çalışmalar incelendiğinde; Van Buren ve arkadaşları (2015) çocuklukta kötü muamele ile KN arasındaki ilişkide utanç ve reddedilmiş ihtiyaçların aracı rollerini inceledikleri çalışmada suçluluk eğilimi ve cinsiyetin etkileri kontrol edildiğinde utanma eğiliminin çocukluk çağı travmaları ile KN arasındaki ilişkide kısmi bir dolaylı etkisinin olduğunu bulmuştur. Çocukluk çağı travmalarının incelendiği bu çalışmalarda KN yalnızca yordayıcı veya yordanan değişken olarak ele alınmamış olup ihmal ve istismarın öfke ve saldırganlık ile depresyon ve yaygın anksiyete belirtileri üzerindeki etkilerinde KN ile utancın aracı etkileri birlikte ele alınmıştır. Keene ve arkadaşları (2016) 134'ü fiziksel istismar öyküsü bildiren 400 lisans öğrencisi ile yaptıkları çalışmada fiziksel istismar öyküsü bulunan öğrencilerin diğer öğrencilere göre hem KN puanlarının hem de utanç düzeylerinin daha yüksek olduğunu, ancak BN puanlarının değişmediğini ortaya koymuştur. Çalışmada KN ile BN puanlarının ilişkili olduğunun görülmesinden dolayı BN ile utancın etkisi KN puanları kontrol edilerek incelenmiş ve BN ile utanç arasında negatif yönde düşük düzeyde ilişki bulunmuş ($r=-.12, p<.05$); BN'nin etkisi kontrol edilerek yapılan kısmi korelasyon analizine göre ise KN ile utanç arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki tespit edilmiştir ($r=.60, p<.001$). Çoklu aracılık analizleri fiziksel istismar ile saldırganlık arasındaki ilişkide KN'nin kısmi bir aracı rolü olduğunu, ancak utanca yatkınlığın anlamlı bir aracı etkisinin söz konusu olmadığını ortaya koymuştur. Aracılık analizine yordanan değişken olarak öfke ve düşmanlık değişkenleri girildiğinde ise hem KN'nin hem de utancın anlamlı bir kısmi aracı etkisi görülmektedir. Kealey ve arkadaşları (2020) KN ve utancın çocukluk çağı duygusal ihmali ile depresif belirtiler ve yaygın anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide aracı rolünü ayaktan tedavi gören psikiyatrik hastalarda sınımış ve bu çalışma sonucunda kurulan seri aracılık modelinin anlamlı olduğu, duygusal ihmalin kırılğan narsisizme yol açtığı,

kırılgan narsisizmin de utancı arttırarak depresyon ve yaygın anksiyete semptomlarına neden olduğunu ortaya koymuştur.

Toplum örneklemini üzerinde KN ve BN ile utanç ve kendine zarar verme şiddeti arasındaki ilişkileri inceleyen Zobel, Mirzio ve arkadaşları (2021) kendine zarar verme ile KN arasındaki ilişkide utancın anlamlı bir düzenleyici etkide bulunduğunu ortaya koymuş, yaptığı post-hoc analizlerle KN ile kasıtlı kendine zarar verme arasında yalnızca yüksek utanç değerlerinde anlamlı bir pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir. BN için kurulan moderatör etki modeli ise anlamlı bulunmamıştır.

Bilevicius ve arkadaşları (2019) 210 genç yetişkinde KN ve BN'nin kumar ve alkol problemi üzerindeki etkisinde utancın aracı rolünü incelemişlerdir. Katılımcıların ilk ölçümdeki kumar sorunları ile cinsiyetin etkisi kontrol edildiğinde KN'nin bir ay sonraki izleme ölçümlerinde kumar sorunları ile arasındaki ilişkide utancın aracı etkisi anlamlıdır. Benzer bir aracı rol KN ile alkol problemi arasında da tespit edilirken BN ile ne alkol ne de kumar problemi arasında utancın aracı rolü tespit edilmiştir.

Narsisizm, utanç ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalarda Calderon (2021) kaçınan bağlanma stiline BN'yi yordayıcı etkisinde utancın aracı rolünü analiz ettiği yapısal eşitlik modelinin iyi uyum değerleri göstermediğini belirtirken kaygılı bağlanma ile KN arasındaki ilişkide utancın aracı rolü olduğu modelin ise anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre kaygılı bağlanma utancı arttırarak bireylerde KN özelliklerine yol açmaktadır. Van Schie ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında ise utanç KN ile daha olumsuz benlik modelleri yani korkulu bağlanma (olumsuz benlik ve başkaları modeli), kaygılı bağlanma ile güvenli bağlanma arasındaki ilişkiye aracılık etmiştir. Burada önemli nokta güvenli bağlanma ile kurulan modelin negatif yönde olduğudur. Yani KN, utancı arttırmakta ve artan utanç güvensiz yetişkin bağlanma stillerine yol açmaktadır. Utanç, BN ile ise herhangi bir bağlanma biçimi arasındaki ilişkiye aracılık etmemiştir.

Leunissen ve arkadaşları (2017) BN ile özür dileme isteği arasında empati ve suçluluğun seri aracı etkilerini iki farklı örnekleme test etmiş, her iki örnekleme de narsisizmden sırasıyla empati ve suçluluk üzerinden özür dileme isteğine giden dolaylı yol anlamlı bulunmuştur. Buna göre BN, empati ve suçluluk duygularını düşürmekte, bu da özür dileme isteğini azaltmaktadır.

Schröder-Abe ve Fatfouta (2019) lisans öğrencilerinde BN ve KN ile hile davranışları arasındaki ilişkide utanç ve suçluluğun aracı rollerini incelediği çalışmasında BN'nin hilekarlık üzerindeki hem suçluluk hem de utanç üzerinden dolaylı etkisinin pozitif ve anlamlı olduğunu ortaya koymuştur (tam aracı etki). Buna göre BN utanç ve suçluluk duygularında bir düşüşe yol açmakta, utanç ve suçluluktaki bu düşüş de hilekâr davranışları kolaylaştırmaktadır. KN için kurulan modelde ise suçluluğun aracı etkisi anlamlı değilken, KN'nin utanç üzerinden hilekarlık davranışlarına dolaylı etkisi ise negatif yönde ve anlamlıdır (kısmi aracı etki). Buna göre KN, utançta artışa yol açarak artan bu utanç hilekâr davranışların önüne geçerken, KN'nin hilekâr davranışları engelleyici doğrudan etkisi de devam etmektedir.

Freis ve arkadaşları (2015) kırılğan narsisistlerin olumsuz duygudurumları yaşarken kullandıkları düzenleme stratejilerine ışık tutmayı hedefledikleri çalışmalarında katılımcılara üniversiteye uyumları üzerine bir kompozisyon yazdırmışlar ve bu katılımcıları tatmin edici veya tatmin edici olmayan geribildirim olmak üzere iki gruba rastgele atamıştır. Bu sırada katılımcılar kendi kompozisyonlarının kalitesini kendileri de değerlendirmiş ve anlık duygudurumlarını kaydetmişlerdir. Tatmin edici geribildirim koşulunda kompozisyonları hakkında olumlu geribildirim verilmiş, tatmin edici olmayan grupta ise kompozisyonlarının iki değerlendirici tarafından değerlendirildiği söylenerek olumsuz bir geribildirim sunulmuştur. Sonuçlar, KN puanları yüksek katılımcılarda tatmin edici olmayan geribildirimlerin özellikle de katılımcı kendi performansını yüksek olarak değerlendirmişse kızgın ve utanmış hissettiklerini göstermiştir. Buna karşılık, KN puanları yüksek katılımcılar eğer kendilerinin kötü performans gösterdiklerine inanıyorlarsa tatmin edici bir geribildirim aldıklarında da öfkelenmişler ancak utanç bildirmemişlerdir. Benlik algıları ile sonuçlar arasında herhangi bir uyumsuzluk kırılğan narsisistlerde öfke duygusunu ortaya çıkarırken, utanç ise yalnızca başkaları tarafından olumsuz değerlendirildiğinde ortaya çıkıyor görünmektedir. Dolayısıyla kırılğan narsisistlerde tatmin edici geribildirim aldıktan sonra dahi öfke ortaya çıkabilirken, bu tür geribildirim tatmin edici olmayan geribildirim kadar aşırı kargaşa ve olumsuz duygular üretmemektedir.

Malkin ve arkadaşları (2011) ergenlerle yaptıkları çalışmada katılımcıları olumlu, olumsuz ve nötr geribildirim koşullarına atamış ve olumsuz geribildirim olumlu ve nötr geribildirim koşullarına göre daha yüksek kaygı ve utanç düzeylerine yol açacağını, narsisizmin burada düzenleyici bir görev üstleneceğini ve daha yüksek narsisizm düzeylerinde utanç ve kaygının da daha yüksek olacağını öngörmüşlerdir. Bu amaçla katılımcıların kırılğan narsisizm, durumluk utanç ve suçluluk ve durumluk-sürekli kaygı ölçümlerini aldıktan sonra tüm katılımcılara genel bir bilgi testi uygulamışlar ve testin ardından nötr gruba hiçbir geri bildirim vermeyip olumlu geribildirim koşulundaki katılımcılara el yazısıyla yazılmış bir not aracılığıyla "Yaşıtınız olan diğer insanlardan çok daha iyiydiniz, Harika iş!" şeklinde gurur verici bir geribildirim verirken, olumsuz koşuldaki katılımcılara ise "Yaşıtınız olan herkesten daha kötüydünüz. Sana çok güvenmiyoruz!" şeklinde bir geribildirim vermişlerdir. Çalışma sonucunda araştırmacıların beklemediği bir şekilde KN düzeyleri yüksek olan katılımcılar olumlu geribildirim koşulunda olumsuz geribildirim koşuluna göre daha fazla utanç artışı yaşamıştır. İlginç bir şekilde olumsuz geribildirim koşulunda ise utançta belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Araştırmacılar bu durumu güçlü bir performansa yönelik övgünün iyi performansın devamı için örtük bir talep iletebileceği ve bu durumun açık ve örtük öz-imaı sürdürme baskısını arttırabileceği şeklinde yorumlamışlardır.

Thomaes ve arkadaşları (2008) genç ergenlerde narsisizm ve benlik saygısının utanç kaynaklı saldırgan davranışları nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla katılımcıların bir kısmını utandırıldıkları bir müdahaleye maruz bırakmıştır. Katılımcıların utandırıldığı koşulda narsisizm ile saldırganlık pozitif yönde ilişkiliyken, utandırılmadığı koşulda ise anlamlı bir ilişki mevcut değildir. Benlik saygısı da hesaba katıldığında, utanç koşulundaki yüksek benlik saygısına sahip

ergenlerde narsisizm ile saldırganlık arasında daha güçlü bir ilişki söz konusuysen, utanç koşulundaki düşük benlik saygısı gösteren ergenlerde ise böyle bir ilişki bulunmamaktadır. Utandırılmayan kontrol koşulunda ise narsisizm ve benlik saygısı saldırganlığı etkilemek üzere herhangi bir etkileşime girmemiştir.

Çocuklarda BN ve KN'nin egoyu tehdit eden durumlarda duygusal tepkilerinin nasıl etkilendiğini incelemek isteyen Derry ve arkadaşları (2020) yaşları 8 ile 12 arasında değişen 124 çocuktan narsisizm, özdeğer ve durumluk utançlarının ölçülmesinin ardından çocukların gerçekte 5 dakikada tamamlamaları mümkün olmayan bir labirent görevini 5 dakikada tamamlamalarını istemiş ve bu sırada araştırmacı çocuklardaki baskıyı arttırmak için çocuğun karşısında oturarak süre tutmuştur. Ardından narsisizm, özdeğer ve durumluk utanç düzeyleri tekrar ölçülmüş ve elde edilen sonuçlara göre hem ön testte hem de son testte BN ile utanç ve suçluluk duyguları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak KN ile utanç ilişkisi ön testte $r=.32$ düzeyinde ve anlamlıyken son testte $r=.49$ düzeyine yükselmiştir. KN ile suçluluk arasındaki ilişki de her iki ölçüm zamanında da anlamlıdır (sırasıyla $r=.31$ ve $r=.28$). KN ve BN'deki bu utanç ve suçluluk duyguları arasındaki ilişkiler birbirinden anlamlı düzeyde farklıdır.

Çalışma sonuçları özetlenirse; BN, empati ve suçluluk düzeylerini düşürerek özür dileme isteğini azaltırken, utanç ve suçluluk düzeylerini düşürerek de hilekâr davranışlarda artışa yol açmaktadır. KN söz konusu olduğunda ise artan utanç duygusu intihar düşünceleri, depresif belirtiler ve sosyal anksiyete belirtileri, alkol ve kumar problemleri olasılığını arttırmaktadır. Çocuklukta görülen kötü muamele de utanç ve KN yoluyla öfke ve saldırganlık davranışlarına yol açabilmekte, ayrıca depresyon ve yaygın anksiyete semptomlarındaki artışa neden olabilmektedir. Utanç benlikle ilişkili bir duygu olmasından ötürü benliğe atfedilen bir tehdit de intihar düşünceleri, depresyon ve anksiyete belirtileri gibi semptomlara neden olmaktadır. Kırılğan narsisizmden intihar, depresif belirtiler, anksiyete belirtileri, alkol ve kumar problemleri gibi olumsuz yaşantılara giden yolun utanç üzerinden olması da dikkatten kaçmamalıdır. Utanç eğilimi ve narsisistik kırılğanlık birbirlerinden farklı kavramlardır. Tüm utanç eğilimli insanlar narsisistik açıdan savunmasızdır, ancak bunun tersi geçerli değildir (Resneck-Sannes, 2019). Çünkü narsisistik açıdan savunmasız birçok insan kendini savunmak için başka mekanizmalar da kullanabilir. Bir çocuk tekrar tekrar aşağılanır, küçümsenir ve utandırılırsa bu travmatik deneyimler kendini koruma birimlerine yol açabilir.

Kırılğan narsisistler için tablo büyüklenmeci narsisistlere göre çok daha karmaşık görünmektedir. Zira geribildirime bağımlı olan kırılğan narsisist dışarıdan olumlu geribildirim geldiğinde dahi utanç ve öfke duyguları hissedebilmektedir. Kırılğan bir narsisist hem dışarıdan olumlu geribildirim alma ve onaylanma arzusu duymakta hem de olumlu geribildirim aldığı daha yüksek utanç hissetmektedir. Kırılğan narsisist bu nedenle kendini saklama eğilimi içerisine girmektedir, çünkü kırılğan narsisist "görüldüğünde" aynı zamanda kusurları da görülebilecek, kusurları görülme dahi kendine yönelik olumlu geribildirimler kendisinden beklentiyi arttırması sebebiyle daha yoğun bir baskı hissettirecektir.

NKB Tanılı Hastalarla Yapılan Çalışmalar

NKB ve diğer tanılardaki psikiyatrik hastalarla yapılan karşılaştırma çalışmalarında NKB ile suçluluk eğilimi arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilirken ($r=-.16$, $p<.1$), utanç ile anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır (Schoenleber ve Berenbaum, 2012). Yaş ve cinsiyet kontrol edilerek yapılan hiyerarşik regresyon analizine göre hem suçluluk eğilimi ($\beta=-.21$, $p<.01$) hem de utançtan kaçınma ($\beta=.18$, $p<.01$) NKB'nin anlamlı yordayıcılarıdır.

Ritter ve arkadaşları (2014); NKB, Borderline KB (BKB) ve klinik olmayan kontrollerde hem açık hem de örtük inancı karşılaştırmıştır. Cinsiyet ve yaş değişkenlerinin etkisi kontrol edildiğinde örtük çağrışım testi (IAT) ile ölçülen örtük utancın NKB'li hastalarda BKB ve kontrollere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Açık utanç ve utanç eğilimi ölçümleri ise en yüksek utancın BKB'li hastalarda olduğunu, NKB'li hastalarda ise BKB'li hastalara göre daha düşük olmakla birlikte klinik olmayan kontrollere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Açık suçluluk eğiliminde ise üç grup farklılaşmamaktadır.

Danimarka'da NKB eştanısı olan ve herhangi bir KB eştanısı olmayan depresyon hastalarını karşılaştıran Fjermestad-Noll ve arkadaşları (2020) NKB'li depresyon hastalarının utanç puanlarının herhangi bir KB'si olmayan depresyon hastalarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

NKB tanısı olan hastalara yönelik psikoterapide utanç, öz-şefkat ve belirli terapötik müdahalelerin rolünü araştıran Kramer ve arkadaşları (2018) uzun süreli açıklama odaklı psikoterapi gören 17 NKB hastası ile 64 seans yapmış ve 25 ile 36. seanslar arasında utanç sıklığında küçük bir azalma tespit etmiş ve bu seansların sonucunda öz-şefkatin varlığını süreç rehberliği ve davranışın altında yatan varsayımların tedavisi gibi terapötik müdahalelerle ilişkilendirmişlerdir.

Sonuç

Bu sistemantik derleme çalışmasında elde edilen sonuçlar kısaca özetlenmek istenirse; kırılğan narsisizm (KN) ile utancın kesin ilişkisi mevcutken, KN ile suçluluk arasında ve büyüklenmeci narsisizm (BN) ile utanç ve suçluluk arasında bu kadar kesin ilişkiler bulunmamakta, birbirinden farklı sonuçlar elde eden çalışmalar yer almaktadır. Özellikle KN utanç aracılığıyla daha yüksek intihar düşünceleri, anksiyete ve depresyon belirtileri, daha güvensiz bağlanma stilleri, kendine zarar verme davranışları ve alkol ve kumar gibi bağımlılık problemleriyle ilişkilidir.

Her ne kadar çalışma sonuçları utancın KN ile kesin bir ilişkisi olduğunu gösterirken BN ile utanç arasında daha zayıf veya anlamsız ilişkiler göstermiş olsa da bu sonuçları doğrudan BN ile utancın ilişkisi olmadığı yönünde yorumlamak doğru olmayacaktır. Çünkü KN'de utanç duygusu daha açık ve belirgin bir şekilde yaşanırken BN'de ise yaşanan bu utanç daha bastırılmış ve bilinçdışı bir boyutta olduğu söylenebilir. Dolayısıyla katılımcıların öz bildirimlerinden elde edilen ölçek verileri yerine daha örtük süreçleri ölçebilen Örtük Çağrışım Testi gibi testlerle örtük utanç duygusunu ölçen çalışmalar konu hakkında daha net sonuçlar sağlayacaktır. Nitekim Ritter ve arkadaşları (2014) narsisizmin daha

büyüklenmeci yönüyle ilişkili olan NKB'li hastalarla yaptığı çalışmada utancı Örtük Çağrışım Testi'yle ölçmüş ve sağlıklı kontrollere göre örtük utancın daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Yine NKB'li hastalarda utanca ilişkin müdahalenin öz-şefkati arttırdığı ve bu vasıtayla iyileşmenin de daha belirgin olduğunu gösteren çalışma sonuçları da (Kramer vd., 2018) utancın narsisizmin kırılğan boyutuyla ilişkili olduğu kadar büyüklenmeci boyutuyla da ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yapılan eylemden çok benliğe atfedilen bir duygu olan utancın suçluluğa göre çocukluğun daha erken dönemlerinde egonun gelişimiyle birlikte ortaya çıkan bir duygu olduğu düşünüldüğünde narsisizmin daha erken dönem patolojileriyle ilişkili olduğu yorumunu yapabilmek mümkündür. Masterson'a göre patolojik narsisizme yol açan gelişimsel süreçte kendiliği yaralanmış çocuk ya büyüklenme ile bu narsisistik ilişkide kalacak (büyüklenmeci narsisizm) ya da bu yaralı kendiliğini gizleyip anne-babayı hayranlıkla izleyerek "onların güneşiyle" narsisistik ilişkide kalacaktır (kırılğan narsisizm) (Masterson ve Lieberman, 2012). Anlaşılabacağı üzere kırılğan ve büyüklenmeci narsisistik bireyler gelişimsel süreçte çoğunlukla benzer yollardan geçerken geliştirdikleri savunma ve telafi biçimleri bu narsisizmin görünümü farklılaşmaktadır. Bu sebeple McWilliams (2013) her kırılğan narsisist bireyin içinde haklılık ve büyüklenmecilik hislerinin olduğunu, her büyüklenmeci narsisistin de içinde utangaç ve kırılğan bir tarafı olduğunu belirterek KN ve BN'nin bir nevi bir madalyonun iki yüzü olduğunu ifade etmiştir. Young narsisizmin derinde yatan kusurluluk hisleriyle yakından ilişkili olduğunu, ayrıca duygusal yoksunluk ve hak görme/büyüklik şemalarının da aktif olduğunu belirtmektedir (Young vd., 2003). Kırılğan narsisist kusurluluk ve duygusal yoksunluk şemalarında şemaya teslim olurken, hak görme/büyüklik şemasında ise aşırı telafi yoluna gitmektedir. Büyüklenmeci narsisist ise hak görme/büyüklik şemasına teslim olmakta, kusurluluk ve duygusal yoksunluğu aşırı telafi etmektedir. Derlemede yer alan çalışma sonuçları da kırılğan ve büyüklenmeci narsisist özelliklerin birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili olduğunu göstermekte, bu sebeple "madalyonun iki yüzü" olduğu benzetmesi ile aynı yapının farklı görünümleri olduğu tezini destekler niteliktedir.

Derlemeden elde edilen verilerin terapötik yönü değerlendirilmek istendiğinde, özellikle de kırılğan boyuttaki narsisistik bireylerin tedavi ve terapisinde özellikle utanç duygusu üzerine çalışmanın önemi açıktır. Zira utanç duygusu kırılğan bir narsisistte intihar düşünceleri, kendine zarar verme davranışları, depresyon, sosyal ve yaygın anksiyete semptomları, alkol ve kumar problemlerine aracılık etmektedir. Bu sebeple terapi sürecinde utanç duygusu üzerine çalışmak, danışana bu utanç duygusu ile baş edebilme stratejileri kazandırmak belirtilen tüm bu semptomlardaki bir azalmayı da öngörmektedir. Her ne kadar utanç, büyüklenmeci narsisistlerde örtük bir boyutta yer alsada bu utanç duygusu üzerine çalışmanın büyüklenmeci narsisistlerin terapi sürecinde de oldukça fayda sağlayabileceğini söylemek mümkün görünmektedir. Terapide utanç ve suçluluk duygularını da birbirinden ayırmanın faydalı olabileceği düşünülmektedir. Çünkü itirafla hafifletilebilen suçluluk deneyimleri çoğu danışan için daha erişilebilir bir yerde durmakta ve danışan bu suçluluk duygularıyla meşgul olarak daha birincil ve daha tehdit edici bir şekilde altta yatan utanç duygularına karşı bir savunma olarak

kullanabilmektedir (Wright vd., 1989). Dolayısıyla terapistin bu utanç ve utançla ilgili deneyimlere karşı özellikle dikkatli olması gerekmektedir. Farkında olarak veya olmayarak yoğun utanç duyguları yaşayan danışan bu utanç sebebiyle terapi sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Utancın etkisiyle, danışan terapistle güven ilişkisi kurmakta zorluk çekme, utanç duyduğu konuları ve deneyimleri terapistle paylaşmaktan kaçınma hatta bazen utanç duygularıyla yüzleşmekten kaçınmak adına terapiyi sonlandırma riski taşıyabileceği düşünülebilir. Terapistin danışanın utanç duygularının farkında olması ve danışanın bu duygularla başa çıkma becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaları, danışan-terapist iş birliğini güçlendirecektir. Bu süreçte, danışanın utanç duygularının farkına varması ve onlarla yüzleşmesi, terapötik ilerlemeyi teşvik etmek ve danışanın kişisel gelişimini desteklemek için önemlidir.

Mevcut sistematik derleme çalışmasının kapsamı Scopus, ProQuest, Pubmed, Science Direct, Taylor & Francis, Wiley, Web of Science ve Ebsco-Host veri tabanlarında yer alan çalışmalarla sınırlıdır. Bu veri tabanları dışında yer alan çalışmalar derlemeye dâhil edilmemiştir. Ayrıca özetlerine göre mevcut çalışmanın konusu ile doğrudan ilişkili olduğu görülen 2 çalışma İngilizce ve Türkçe dilleri dışında bir dilde yazıldığı için ve 5 çalışma ise tam metnine ulaşamaması nedeniyle derlemeye dâhil edilmemiştir. Dolayısıyla mevcut çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirilirken bu kısıtlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Mevcut çalışmanın temel hedefi konu ile ilgili yapılmış ampirik çalışmaların sonuçlarını bir arada sunmak olduğundan derleme ve kitap bölümleri ile olgu sunumu çalışmaları kapsam dışında bırakılmıştır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda bu çalışmalardan da faydalanılmasının narsisizm ile utanç ve suçluluk duygularının ilişkisini anlamada daha kapsamlı bir bakış açısı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akbağ M., Erden İmamoğlu S. (2010). Cinsiyet ve bağlanma stillerinin utanç, suçluluk ve yalnızlık duygularını yordama gücünün araştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(2), 651-682.
- Akgün, Z. ve Uysal, Y. (2019). Toplumsal cinsiyet ve narsisizm ilişkisi. *DÜSTAD Dünya Sağlık ve Tabiat Bilimleri Dergisi*, 2(1), 29-35.
- Akhtar, S. (Ed.). (2013). *Guilt: Origins, manifestations, and management*. Jason Aronson.
- Baldwin, K.M., Baldwin, J.R., Ewald, T. (2006). The relationship among shame, guilt, and self-efficacy. *American Journal of Psychotherapy*, 60(1), 1-21.
- Barelds, D., Dijkstra, P. (2010). Narcissistic personality inventory: Structure of the adapted dutch version. *Scandinavian Journal of Psychology*, 51(2), 132-138.
- Benecke, C., Peham, D. (2007). Scham und Schuld bei Persönlichkeitsstörungen. *Persönlichkeitsstörungen: Theorie und Therapie* 11(1), 21-30.
- Besser, A., Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: Emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(8), 874-902.
- Bilevicius, E., Neufeld, D.C., Single, A., Foot, M., Ellery, M., Keough, M.T., Johnson, E. A. (2019). Vulnerable narcissism and addiction: The mediating role of shame. *Addictive Behaviors*, 92, 115-121.
- Broucek, F.J. (1991). *Shame and the self*. Guilford.
- Calderon, C. (2021). *The relationship between attachment style and narcissism: mediating effects of shame*. [Doktora tezi, Alliant International University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Casale, S. (2022). Psychological distress profiles of young adults with vulnerable narcissism traits. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 210(6), 426-431.
- Cheng, W.J.Y. (2004). *Overt and covert narcissism in Asian Americans, European Americans, and Asians*. [Doktora tezi, University of Michigan]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Derry, K.L., Ohan, J.L., Bayliss, D.M. (2020). Fearing failure: Grandiose narcissism, vulnerable narcissism, and emotional reactivity in children. *Child Development*, 91(3), e581-e596.
- Di Sarno, M., Zimmermann, J., Madeddu, F., Casini, E., & Di Pierro, R. (2020). Shame behind the corner? A daily diary investigation of pathological narcissism. *Journal of Research in Personality*, 85, 103924.
- Dickinson, K.A., Pincus, A.L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders*, 17(3), 188-207.

- Eldoğan, D. (2016). Hangi narsisizm? Büyüklenmeci ve kırılğan narsisizmin karşılaştırılmasına ilişkin bir gözden geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19(37), 1-10.
- Erikson, E.H. (1977). *Childhood and society*, Triad/Paladin.
- Fjermestad-Noll, J., Ronningstam, E., Bach, B.S., Rosenbaum, B., Simonsen, E. (2020). Perfectionism, shame, and aggression in depressive patients with narcissistic personality disorder. *Journal of Personality Disorders*, 34, 25-41.
- Freis, S.D., Brown, A.A., Carroll, P.J., Arkin, R.M. (2015). Shame, rage, and unsuccessful motivated reasoning in vulnerable narcissism. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 34(10), 877-895.
- Freud, S. (1914). *Narsisizm üzerine ve Schreber vakası*, (M. Atakay, Çev.; 2. Baskı). Metis Yayınları, İstanbul, 2006.
- Hirsch, M. (1997). *Schuld und Schuldgefühl. Psychoanalyse von Trauma und Introjekt*. Göttingen.
- Hirsch, M. (2008). Scham und Schuld – Sein und Tun. *Psychotherapeut*, 53, 177-184.
- Horvath, S., Morf, C.C. (2009). Narcissistic defensiveness: Hypervigilance and avoidance of worthlessness. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 1252-1258.
- Jaksic, N., Marcinko, D., Skocic Hanzek, M., Rebernjak, B., Ogrodniczuk, J.S. (2017). Experience of shame mediates the relationship between pathological narcissism and suicidal ideation in psychiatric outpatients. *Journal of Clinical Psychology*, 73(12), 1670-1681.
- Kaufman, S.B., Weiss, B., Miller, J.D., Campbell, W.K. (2020). Clinical correlates of vulnerable and grandiose narcissism: A personality perspective. *Journal of Personality Disorders*, 34(1), 107-130.
- Kazancıoğlu, G. (2022). *Küçük olmanın utancı*. Psikanaliz defterleri 8-Çocuk ve ergen çalışmaları: Utanç ve suçluluk içinde (s. 113-130). Yapı Kredi Yayınları.
- Kealy, D., Laverdière, O., Cox, D.W., & Hewitt, P.L. (2023). Childhood emotional neglect and depressive and anxiety symptoms among mental health outpatients: the mediating roles of narcissistic vulnerability and shame. *Journal of Mental Health*, 32(1), 24-32.
- Keene, A.C., Epps, J. (2016). Childhood physical abuse and aggression: Shame and narcissistic vulnerability. *Child Abuse and Neglect*, 51, 276-283.
- Kingston, P. (2005). *Differentiating the two types of narcissism through the disposition to shame and guilt –proneness* [Doktora Tezi, New School University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Kramer, U., Pascual-Leone, A., Rohde, K.B., Sachse, R. (2018). The role of shame and self-compassion in psychotherapy for narcissistic personality disorder: An exploratory study. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 25(2), 272-282.

- Leunissen, J.M., Sedikides, C., Wildschut, T. (2017). Why narcissists are unwilling to apologize: The role of empathy and guilt. *European Journal of Personality*, 31(4), 385-403.
- Luoma, J., Guinther, P., Potter, J., Cheslock, M. (2017). Experienced-based versus scenario-based assessments of shame and guilt and their relationship to alcohol consumption and problems. *Substance Use & Misuse*, 52(13), 1692-1700.
- Malkin, M.L., Barry, C.T., Zeigler-Hill, V. (2011). Covert narcissism as a predictor of internalizing symptoms after performance feedback in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 51(5), 623-628.
- Masterson, J.F., Lieberman, A.R. (2012). *Terapistler için kişilik bozuklukları rehberi*. Mirel Benveniste (Çev.). İstanbul: İklim.
- Mathur, M., Khandelwal, P., Jain, S., Jain, V. (2022). Guilt and shame proneness in relations to covert narcissism among emerging adults. *Ambient Science*, 9(1), 31-37.
- McWilliams, N. (2013). *Psikanalitik tanı. Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak* (Çev: E. Kalem). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D.G., PRISMA Group (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000097.
- Molinari, E. (2022). *Utanç ve kuşaklararası gölgesi*. Psikanaliz defterleri 8-Çocuk ve ergen çalışmaları: Utanç ve suçluluk içinde (s.113-130). Yapı Kredi Yayınları.
- Montebarocci, O., Surcinelli, P., Baldaro, B., Trombini, E., Rossi, N. (2004). Narcissism versus proneness to shame and guilt. *Psychological Reports*, 94(3), 883-887.
- O'Connor, L.E., Berry, J.W., Weiss, J. (1999). Interpersonal guilt, shame, and psychological problems. *Journal of Social and Clinical Psychology* 18(2), 181-203.
- Poless, P.G., Torstveit, L., Lugo, R.G., Andreassen, M., Sütterlin, S. (2018). Guilt and proneness to shame: Unethical behaviour in vulnerable and grandiose narcissism. *Europe's Journal of Psychology*, 14(1), 28-43.
- Resneck-Sannes, H. (2019). Scham: Der Wunsch gesehen zu werden und das Bedürfnis sich zu verstecken. *Bioenergetic Analysis*, 29(1-DE), 41-60.
- Ritter, K., Vater, A., Rüsç, N., Schröder-Abé, M., Schütz, A., Fydrich, T. Lammers, C.-H., Roepke, S. (2014). Shame in patients with narcissistic personality disorder. *Psychiatry Research*, 215(2), 429-437.
- Rustin, M. (2022). *Çocuklukta utanç: Kendinden utanmak, utandırılmak ve başkalarının utançının yükü*. Psikanaliz defterleri 8-Çocuk ve ergen çalışmaları: Utanç ve suçluluk içinde (s.113-130). Yapı Kredi Yayınları.
- Rüsç, N., Lieb, K., Göttler, I., Hermann, C., Schramm, E., Richter, H., Jacob, G.A., Corrigan, P.W., Bohus, M. (2007). Shame and implicit self-concept in women with borderline personality disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 164(3), 500-508.

- Schoenleber, M., Roche, M.J., Wetzel, E., Pincus, A.L., Roberts, B.W. (2015). Development of a brief version of the pathological narcissism inventory. *Psychological Assessment, 27*(4), 1520-1526.
- Schoenleber, M., Berenbaum, H. (2012). Aversion and proneness to shame in self- and informant-reported personality disorder symptoms. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 3*(3), 294-304.
- Schroder-Abe, M., Fatfouta, R. (2019). Shades of narcissistic dishonesty: Grandiose versus vulnerable narcissism and the role of self-conscious emotions. *Journal of Economic Psychology, 71*, 148-158.
- Sekowski, M., Gambin, M., Cudo, A., Wozniak-Prus, M., Penner, F., Fonagy, P., Sharp, C. (2020). The relations between childhood maltreatment, shame, guilt, depression and suicidal ideation in inpatient adolescents. *Journal of Affective Disorders, 276*, 667-677.
- Shankar, S. (2016). *The mediating role of sensitivity to criticism on the relationship between vulnerable narcissism and negative affect* [Doktora Tezi, Eastern Michigan University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Stoessel, B.J. (2007). *Facets of the self in grandiose and vulnerable narcissism: implicit self-esteem, explicit self-esteem, and shame* [Doktora Tezi, University of Massachusetts]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Tangney, J.P., Dearing, R.L. (2002). *Shame and guilt*. Guilford Press.
- Tangney, J.P., Wagner, P., Gramzow, R. (1992). Proneness to shame, proneness to guilt, and psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology, 101*(3), 469-478.
- Thomaes, S., Bushman, B.J., Stegge, H., Olthof, T. (2008). Trumping shame by blasts of noise: Narcissism, self-esteem, shame, and aggression in young adolescents. *Child Development, 79*(6), 1792-1801.
- Tracy, J.L., Cheng, J.T., Martens, J.P., Robins, R.W. (2012). *The emotional dynamics of narcissism: Inflated by pride, deflated by shame*. The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments içinde (s.330-343).
- Uji, M., Nagata, T., Kitamura, T. (2012). Narcissism: Its function in modulating self-conscious emotions. *Bulletin of the Menninger Clinic, 76*(3), 211-234.
- Van Buren, B.R., Meehan, K.B. (2015). Child maltreatment and vulnerable narcissism: The roles of shame and disavowed need. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 63*(3), 555-561.
- Van Schie, C.C., Jarman, H.L., Reis, S., Grenyer, B.F.S. (2021). Narcissistic traits in young people and how experiencing shame relates to current attachment challenges. *BMC Psychiatry, 21*(1), 246.
- Webb, M., Heisler, D., Call, S., Chickering, S.A., Colburn, T.A. (2007). Shame, guilt, symptoms of depression, and reported history of psychological maltreatment. *Child Abuse & Neglect, 31*(11-12), 1143-1153.

- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 590-597.
- Wright, F., O'Leary, J., Balkin, J. (1989) Shame, guilt, narcissism and depression: Correlates and sex differences. *Psychoanalytic Psychology*, 6(2), 217-230.
- Young, J.E., Klosko, J.S., Weishaar, M.E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: The Guilford Press.
- Zobel, S.B., Mirizio, V. (2021). Suicide in narcissism: Can shame-proneness make a difference? *European Psychiatry*, 64(S1), 586-586.
- Zobel, S.B., Rossetti, R., Rogier, G., Velotti, P. (2021). On the road leading to non-suicidal self-injury: Brief report on narcissistic vulnerability and shame. *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 9(1), 1-12.